

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่องปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้า เอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวิจัย โดยแยกออกเป็น ขอบข่ายและนำเสนอตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

- 1.1 นโยบายปฏิรูปการศึกษา
- 1.2 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544
- 1.3 การพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น
- 1.4 แนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
- 1.5 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
  - 1.5.1 การพัฒนาหลักสูตร
  - 1.5.2 การนำหลักสูตรไปใช้
  - 1.5.3 การประเมินหลักสูตร

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 2.1 งานวิจัยในประเทศ
- 2.2 งานวิจัยต่างประเทศ

1. เอกสารที่เกี่ยวข้อง

1.1 นโยบายปฏิรูปการศึกษา

การบริหารจัดการศึกษาตามแนวปฏิรูปการศึกษา มีแนวการดำเนินงานตามหลัก การดังต่อไปนี้

1.1.1 แผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 - 2544

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี (2539 ข : 56-59) กำหนดให้มีการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 8 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับความรู้

พื้นฐานของประชาชนให้ถึงระดับมัธยมศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน พัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ สอดคล้องกับความต้องการของบุคคล ชุมชน ประเทศ และเสริมสร้างศักยภาพในการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจอย่างก้าวหน้า มั่นคง บนพื้นฐานแห่งความเป็นไทย กำหนดนโยบาย การพัฒนาการศึกษาไว้ ดังนี้ คือ การเร่งขยาย และยกระดับความรู้พื้นฐานของประชาชนทั้งหมด การปฏิรูประบบการเรียนการสอน การปฏิรูประบบการผลิตและพัฒนาครู การเร่งผลิตและพัฒนากำลังคนระดับกลางและสูง การปฏิรูประบบการบริหารและการจัดการศึกษา

สำหรับในแผนงานหลักที่ 2 ได้กำหนดยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนไว้อย่างชัดเจน โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพ สมดุลทั้งทางร่างกาย จิตใจ ปัญญาและสังคม รู้จักคิดวิเคราะห์เชิงวิทยาศาสตร์ รักการเรียนรู้ เรียนรู้ได้ด้วยตนเองมีเจตคติที่ดี มีความรับผิดชอบ มีทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาคน พัฒนาอาชีพ อยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข กำหนด เป้าหมายเพื่อมุ่งผลในเชิงปฏิบัติ ดังนี้

1. ทบทวน ปรับปรุง พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทุกระดับอย่างกว้างขวาง ทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ ทักษะพื้นฐานและคุณลักษณะที่พึงประสงค์
2. ปรับกระบวนการและรูปแบบการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้หลากหลายเหมาะสมกับผู้เรียน
3. ปรับกระบวนการคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น โดยใช้อันดับคะแนนเฉลี่ยสะสม และแบบวัดความถนัดตามสาขาวิชาหรือวิชาชีพ รวมทั้งปรับปรุงการวัด และประเมินผล ที่สามารถวัดพัฒนาการของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง
4. ผลิตและพัฒนาสื่อทุกประเภท โดยเฉพาะสื่อที่เอื้อต่อการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง อาทิ คอมพิวเตอร์ และสื่อผสม (Multimedia)
5. ผู้สำเร็จการศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท สามารถพัฒนาคุณภาพตนเองได้อย่าง ต่อเนื่อง เต็มตามศักยภาพ

1.1.2 แนวทางการดำเนินงานพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน ประกอบด้วย

- 1) พัฒนาและปรับปรุงหลักสูตร มีแนวดำเนินการ คือ เร่งพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน โดยจัดเป็นวิชาเฉพาะและกิจกรรมเสริม สอดแทรกในกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับ ทุกประเภท และปรับโครงสร้างหลักสูตร ให้มีสัดส่วนที่เหมาะสมระหว่างวิชาทักษะพื้นฐานและวิชาพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียน โดยเพิ่มวิชาพื้นฐานที่จำเป็น โดยเฉพาะ

วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ คอมพิวเตอร์เบื้องต้น ภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ เพิ่มเวลาฝึกปฏิบัติ จัดกิจกรรมเสริมในวิชาพลศึกษา ดนตรี และศิลปศึกษาและ เพิ่มการเรียนการสอนรวมทั้งการจัดกิจกรรมส่งเสริมสิ่งแวดล้อมศึกษา ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดและพัฒนา สามารถนำมาใช้ได้สอดคล้องกับท้องถิ่น ดำรงไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตย เน้นการฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดทักษะวิชาชีพ ทักษะการจัดการ ทักษะการทำงานร่วมกัน มีจิตสำนึกที่ดีต่อสังคม

2) ปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย การปรับการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นสำคัญ เน้นกระบวนการคิดอย่างเป็นระบบ รักการเรียนรู้แสวงหาความรู้ และรู้จักแก้ปัญหาด้วยตนเอง พัฒนาทักษะการมีส่วนร่วมของสมาชิกสังคม การจัดรูปแบบการเรียนการสอนให้ สอดคล้องกับท้องถิ่น การเชื่อมโยงเนื้อหาวิชากับสภาพปัญหา และประสบการณ์จริง การสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ให้เหมาะสม มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ การปรับปรุงระบบการวัดและประเมินผล มุ่งเน้นการวัดความคิดรวบยอด ควรนำกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ มาพิจารณาในการประเมินผลด้วย และกระทรวงศึกษาธิการควรจัดทำข้อสอบมาตรฐานเฉพาะวิชาพื้นฐานแกนสำคัญ เพื่อพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพใกล้เคียงกัน พร้อมกับปรับปรุงระบบการคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในทุกระดับการศึกษาให้เป็นที่ยอมรับร่วมกันโดยถ้วน

3) ผลิตและพัฒนาสื่ออุปกรณ์การเรียนการสอน โดยมีหลักในการดำเนินงาน คือ ใช้เทคโนโลยีทันสมัยตลอดจนสื่อที่จำเป็นอย่างเพียงพอ โดยเฉพาะวิชาวิทยาศาสตร์และภาษาต่างประเทศ เร่งพัฒนาตำราเรียน หนังสืออ่านประกอบ และหนังสือเรียนสำหรับผู้ที่มีความสามารถพิเศษและผู้ที่ยังมีโอกาสเพื่อสร้างนิสัยรักการอ่านให้กับเยาวชน รัฐและเอกชนสนับสนุนการจัดทำชุดความรู้สำหรับครูและสำหรับผู้เรียนที่สามารถเรียนได้ด้วยตนเอง การพัฒนาบุคลากรให้สามารถใช้เทคโนโลยีทันสมัยได้ การจัดหาอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ รวมทั้งซอฟต์แวร์สำหรับการดำเนินงานด้านสารสนเทศเพื่อการศึกษาอย่างเพียงพอ ทั้งภาครัฐและเอกชน ส่งเสริมสร้างสรรค์ พัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อคอมพิวเตอร์ สื่อผสม (Multimedia) รวมทั้งการพัฒนาและการให้บริการเครือข่าย เพื่อการเรียนรู้ที่สนุกหลากหลาย และกว้างขวาง

1.1.3 แนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2539 - 2550

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2539 ก : 18-23) ได้ให้ความหมายและกำหนดแนวทางการปฏิรูปการศึกษาไว้ว่า การปฏิรูปการศึกษา หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลง เพิ่มเติมการดำเนินงานเดิม ด้วยคาดหมายว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่เดิมให้หมดไป เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา สู่ความเป็นเลิศทางการศึกษา ในปี พ.ศ. 2550 โดยมีจุดมุ่งหมาย คือ เป็นการปฏิรูปเพื่อสร้างบุคคล องค์กร สังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น ผู้ที่ผ่านการศึกษาจะเป็นผู้มีสุขภาพดี ทั้งทางร่างกาย และจิตใจ มีความสามารถในการคิด ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ มีทักษะทางวิชาการและวิชาชีพ รับผิดชอบ ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ความเป็นประชาธิปไตย รักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ บนพื้นฐานทางวัฒนธรรมไทย ส่วนจุดมุ่งหมายสูงสุด นั่นก็เพื่อให้ประชาชนมีศักยภาพในการพัฒนาคุณภาพตนเอง สังคม ประเทศชาติ ดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

แนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ มี 4 ด้าน คือ การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา การปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนและการปฏิรูประบบการบริหารการศึกษา ในส่วนของการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. จัดกระบวนการศึกษาเพื่อให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์
2. จัดเตรียมความพร้อม ทำหลักสูตรทุกระดับทุกประเภท โดยการสร้างบรรยากาศให้เกิดการเรียนรู้ อย่างมีความสุข ฝึกการคิดอย่างเป็นระบบ เน้นฝึกปฏิบัติมากกว่าท่องจำ เรียนรู้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้รับจากครอบครัว ชุมชน มาใช้ในการเรียนการสอนตามหลักสูตร สถาบันการศึกษาและองค์กรวิชาชีพ ร่วมกัน กำหนดมาตรฐานขั้นพื้นฐาน การจัดการศึกษา และ ชุมชนมีส่วนร่วม ในการพัฒนาหลักสูตร และกำหนดแบบเรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละท้องถิ่น
3. เร่งรัด ปรับปรุง หลักสูตรวิชาชีพครู ให้มีเนื้อหาวิชาชีพครูมากขึ้นเพื่อมุ่งเน้นคุณภาพวิชาชีพครู
4. การเรียนการสอนระดับประถมศึกษา มุ่งเน้นด้านพื้นฐานทางภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์
5. ให้เรียนรู้ภาษาอังกฤษตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1
6. นำเทคโนโลยีและนวัตกรรมมาใช้ในการกระบวนการเรียนการสอนพัฒนาห้องสมุด สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ ให้ครอบคลุมทั้งในและนอกระบบโรงเรียน

7. จัดรูปแบบและเนื้อหากระบวนการเรียนการสอนให้หลากหลาย และยืดหยุ่น พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้จัดกิจกรรมเพื่อหารายได้ระหว่างเรียน

8. พัฒนาหลักสูตรและเร่งรัดการจัดการเรียนการสอนประชาธิปไตยแบบยั่งยืน และบังเกิดผล

9. ปฏิรูประบบการวัดและประเมินผล เน้นพฤติกรรมที่แสดงออกจริง ประเมินการพัฒนาตามกระบวนการเรียนการสอน ใช้ผลการเรียนสะสมในการคัดเลือกเข้าศึกษาต่อ

10. พัฒนาเครือข่ายทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค เพื่อรองรับการกระจายอำนาจทางวิชาการบัญญัติ 10 ประการ โรงเรียนในอุดมคติ

1.1.4 การจัดองค์กรและกระบวนการพัฒนาการศึกษาในระดับโรงเรียน

มีแนวทางในการดำเนินงาน คือ

1) โรงเรียนตั้งคณะกรรมการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษา ประกอบด้วย

- ผู้บริหารโรงเรียน เป็นประธานกรรมการ
- ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน เป็นรองประธานกรรมการ
- ครูวิชาการ 1 คน เป็นกรรมการ
- ผู้แทนครูประจำห้องเรียน (4-9 คน) เป็นกรรมการ
- ครูที่ได้รับมอบหมาย เป็นกรรมการและเลขานุการ

2) โรงเรียนควรมีกระบวนการในการพัฒนา ดังนี้ คือ

- วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา เพื่อเสริมสร้างจุดเด่น ปรับปรุงจุดด้อย การวิเคราะห์ครอบคลุมทั้ง 3 ด้าน คือ วิเคราะห์ผลผลิต หมายถึง การวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสามารถและคุณลักษณะของนักเรียน โดยคำนึงถึงจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และจุดมุ่งหมายของการปฏิรูปการศึกษา วิเคราะห์กระบวนการ หมายถึง การวิเคราะห์กระบวนการบริหาร กระบวนการเรียนการสอน กระบวนการนิเทศการศึกษาและการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยคำนึงถึงหลักและวิชาการศึกษาและแนวทางปฏิรูปการศึกษา ที่ก่อให้เกิดจุดเด่นในผลผลิต วิเคราะห์ปัจจัย หมายถึง การวิเคราะห์ปัจจัย ต่าง ๆ ที่ใช้สนับสนุนการดำเนินงาน เช่น บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม ชุมชน งบประมาณ เพื่อดูว่าสิ่งใดที่ทำให้โรงเรียนมีจุดเด่น จุดด้อย

- แสวงหาแนวทางแก้ไขจุดด้อย เสริมจุดเด่น ทั้งในระดับผลผลิต กระบวนการและปัจจัย ซึ่งเป็นแนวทางที่มีคุณลักษณะ ดังนี้ คือ เป็นแนวทางใหม่ไม่เหมือนเดิม โดยการเลือกสรร เปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมกิจกรรมที่ดีเข้าไปเป็นแนวทางที่อาศัยหลักวิชาการศึกษาเป็นพื้นฐาน ทำให้ได้แนวคิด แนวทาง สื่อและอุปกรณ์ที่ใช้ได้ผลดีแนะนำไว้

- วางแผนงานและโครงการ โดยมีขั้นตอนและแนวทางการดำเนินงาน รายละเอียดของกิจกรรมและงบประมาณอย่างชัดเจน
- บุคลากรทุกฝ่ายทั้งภายในและนอกโรงเรียน ชุมชนร่วมกันดำเนินงาน เพิ่มวิธีการขอความร่วมมือให้มากขึ้น
- ร่วมกันติดตามและปรับปรุงการดำเนินงาน ตามแผนปฏิบัติงานในระยะเวลาที่กำหนด เน้นความรู้สึกรับผิดชอบในการดำเนินงานร่วมกัน
- ร่วมกันประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อให้ได้ข้อสรุปว่าผลการดำเนินงานของโรงเรียนดีขึ้น หรือยังมีจุดด้อยด้านใดที่ควรปรับปรุง ควรมีการประเมินทั้งก่อนดำเนินงาน ระหว่างดำเนินงานและหลังการดำเนินงาน โดยการประเมินทั้งระบบ คือ ด้านผลผลิต ด้านกระบวนการ ด้านปัจจัย มุ่งให้ได้ข้อมูลใหม่ เพื่อการปรับปรุงให้ดีขึ้นกว่าเดิม

- 3) โรงเรียนจัดทำแผนแม่บทอย่างเต็มรูปแบบ จัดบรรยากาศ การเรียน การสอน และสภาพแวดล้อมให้สอดคล้องกับท้องถิ่น
- 4) โรงเรียนและชุมชน มีส่วนร่วมรับผิดชอบในรูปคณะกรรมการโรงเรียน เพื่อให้การพัฒนาการศึกษาและการแก้ปัญหาเป็นไปอย่างรวดเร็ว
- 5) โรงเรียนมีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและทำแผนปฏิบัติการอย่างจริงจัง เพื่อลดความซ้ำซ้อนและมุ่งกระจายการบริการให้ครอบคลุมทุกพื้นที่
- 6) โรงเรียนโดยคณะกรรมการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาร่วมกัน นิเทศ กำกับ ติดตามและรายงานผลการปฏิบัติงาน

จากการศึกษาเนื้อหาดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาตามแนวปฏิรูปการศึกษา ในปัจจุบัน ถือเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญ ซึ่งสถานศึกษา โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานทุกฝ่ายต้องร่วมมือกัน เพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานการศึกษาภายในสถานศึกษา ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพตามจุดมุ่งหมายของนโยบายที่กำหนดไว้ข้างต้น

1.2 หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

ประกอบด้วยเนื้อหาที่สำคัญ คือ

1.2.1 หลักการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 : 4-26) ได้กำหนดหลักการของหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2544 ไว้ดังนี้

- 1) เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติมุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่ ความเป็นสากล

2) เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและ เท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

3) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่า ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ

4) เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลาและการจัดการเรียนรู้

5) เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

1.2.2 จุดหมาย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุข และมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมายซึ่งถือเป็น มาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังนี้

1) เห็นคุณค่าตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ มีคุณธรรม จริยธรรม และ ค่านิยมอันพึงประสงค์

2) มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียน และรักการค้นคว้า

3) มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ การสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี ปรับวิธีการคิด วิธีการทำงานได้เหมาะสมกับสถานการณ์

4) มีทักษะและกระบวนการ โดยเฉพาะทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิด การสร้างปัญญา และทักษะในการดำเนินชีวิต

5) รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี

6) มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภคมีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าเป็นผู้บริโภค

7) เข้าใจในประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

8) มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาสิ่งแวดล้อม

9) รักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสร้างสิ่งที่ดีงามให้สังคม

1.2.3 โครงสร้าง

เพื่อให้การศึกษาเป็นไปตามหลักการ จุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ ที่กำหนดไว้ให้ สถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติ ในการจัดหลักสูตรสถานศึกษา จึงได้กำหนดโครงสร้างของ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1) ระดับช่วงชั้น กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับพัฒนาการของผู้เรียน ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6

2) สาระการเรียนรู้ กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย องค์ความรู้ ทักษะ หรือกระบวนการการเรียนรู้และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่มดังนี้คือ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ สาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มนี้เป็นพื้นฐานสำคัญ ที่ผู้เรียนทุกคนต้องเรียนรู้ โดยอาจจัดเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างพื้นฐานการคิด และเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤตของชาติ กลุ่มที่สอง ประกอบด้วยสุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ เป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้าง พื้นฐานความเป็นมนุษย์และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มไว้เฉพาะส่วนที่จำเป็นในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับส่วนที่ตอบสนองความสามารถ ความถนัด และความ สนใจของ ผู้เรียนแต่ละคนนั้นสถานศึกษาสามารถกำหนดเพิ่มขึ้นได้ ให้สอดคล้องและสนองตอบศักยภาพของผู้เรียนแต่ละคน

3) กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดให้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมและปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรม ที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัดและความสนใจอย่างแท้จริง การพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ การ

พัฒนาองค์รวมความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้าน ทั้ง ร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม โดยอาจจัดเป็นแนวทางหนึ่งที่จะสนองนโยบายในการสร้างเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพเพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม ซึ่งสถานศึกษาจะต้องดำเนินการอย่างมีเป้าหมาย มีรูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแบ่งเป็น 2 ลักษณะ คือ กิจกรรมแนะแนวเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริม และพัฒนาความสามารถของผู้เรียนให้เหมาะสมตามความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถค้นพบและพัฒนาศักยภาพของตน เสริมสร้างทักษะชีวิต คุณภาพทางอารมณ์ การเรียนรู้ในเชิงปัญหาและการสร้างสัมพันธภาพที่ดีซึ่งผู้สอนทุกคนต้องทำหน้าที่แนะแนวให้คำปรึกษาด้านชีวิต การศึกษาต่อ และการพัฒนาตนเองสู่โลกอาชีพและการมีงานทำ และกิจกรรมนักเรียน เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนเป็นผู้ปฏิบัติด้วยตนเอง อย่างครบวงจรตั้งแต่ศึกษา วิเคราะห์ วางแผน ปฏิบัติตามแผน ประเมิน และปรับปรุงการทำงาน โดยเน้นการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เช่น ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้นำเพื่อประโยชน์ เป็นต้น

4) มาตรฐานการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดไว้เฉพาะมาตรฐานการเรียนรู้ที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนทุกคนเท่านั้น สำหรับมาตรฐานการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของ ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ตลอดจนมาตรฐานการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้นตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจของผู้เรียน ให้สถานศึกษาพัฒนาเพิ่มเติมได้

5) เวลาเรียน หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ไว้ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800 – 1,000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4-5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800 – 1,000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4-5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 1,000 – 1,200 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 5-6 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 มีเวลาเรียนปีละไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

1.2.4 การจัดหลักสูตร

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักสูตรที่กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ในการพัฒนา ผู้เรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สำหรับผู้เรียนทุกคน ทุกกลุ่มเป้าหมายสามารถปรับใช้ได้กับการจัดการศึกษาทุกระบบ ทั้งในระบบ นอกกระบบ และ การศึกษาตามอัธยาศัย

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่สถานศึกษานำไปใช้จัดการเรียนรู้ในสถานศึกษานั้น กำหนดโครงสร้างที่เป็นสาระการเรียนรู้ จำนวนเวลาอย่างกว้าง ๆ มาตรฐานการเรียนรู้ที่แสดง คุณภาพผู้เรียนเมื่อเรียนจบ 12 ปี และเมื่อจบการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้นของสาระการเรียนรู้แต่ละ กลุ่มสถานศึกษาต้องนำโครงสร้างดังกล่าวนี้ไปจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษา โดยคำนึงถึง สภาพปัญหา ความพร้อม เอกลักษณ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ทั้งนี้ สถานศึกษาต้องจัดทำรายวิชาในแต่ละกลุ่มให้ครบถ้วนตามมาตรฐานที่กำหนด ลักษณะหลักสูตร ในช่วงชั้นนี้ จัดเป็นหน่วยกิตเพื่อให้มีความยืดหยุ่นในการจัดแผนการ เรียนรู้ที่สนองความ สามารถ ความถนัด ความสนใจ ของผู้เรียนแต่ละคนทั้งด้านวิชาการและอาชีพ

1.2.5 การจัดเวลาเรียน

ให้สถานศึกษาจัดเวลาเรียนให้ยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสมในแต่ละชั้นปี ทั้ง การจัดเวลาเรียน ในสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่ม และรายวิชาที่สถานศึกษาจัดทำเพิ่มเติม รวมทั้ง ต้องจัดให้มีเวลาสำหรับ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกภาคเรียนตามความเหมาะสม การจัดเวลา เรียนดังกล่าวข้างต้น เป็นแนวทางสำหรับการจัดการศึกษาในระบบสถานศึกษา ส่วนการจัด การศึกษานอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยนั้นให้พิจารณายืดหยุ่นเวลาเรียนตามสถานการณ์ และโอกาสที่เอื้อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้

1.2.6 การจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ

การจัดการศึกษาบางประเภทที่มีกลุ่มเป้าหมายเฉพาะได้แก่ การศึกษาทางด้าน ศาสนา นาฏศิลป์ กีฬา อาชีวศึกษา การศึกษาที่ส่งเสริมความเป็นเลิศด้านต่าง ๆ การศึกษา สำหรับผู้บกพร่องในด้านต่าง ๆ ผู้มีความสามารถพิเศษ การศึกษานอกกระบบ และการศึกษา ทางเลือกที่จัดโดยครอบครัว และองค์กรต่าง ๆ การจัดการศึกษาเหล่านี้ สามารถปรับให้ มาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้หลักเกณฑ์ และวิธีการให้เป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

1.2.7 สาระและมาตรฐานการเรียนรู้

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณภาพของผู้เรียนเมื่อเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งกำหนดไว้เฉพาะส่วนที่จำเป็นสำหรับเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตให้มีคุณภาพ สำหรับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาสามารถพัฒนาเพิ่มเติมได้ สาระและมาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน

1.2.8 การจัดการเรียนรู้

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 22 กำหนดแนวทางในการจัดการศึกษาไว้ว่าการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสำคัญที่สุด ฉะนั้นครูผู้สอน และผู้จัดการศึกษาจะต้องเปลี่ยนแปลงบทบาทจากการเป็นผู้ชี้แนะ ผู้ถ่ายทอดความรู้ไปเป็นผู้ช่วยเหลือ ส่งเสริม และสนับสนุนผู้เรียน ในการแสวงหาความรู้จากสื่อ และแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ และให้ข้อมูลที่ถูกต้องแก่ผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปใช้สร้างสรรค์ความรู้ของตน

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากจะมุ่งปลูกฝังด้านปัญญา พัฒนาการคิดของผู้เรียน ให้มีความสามารถในการคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีวิจารณญาณแล้วยังมุ่งพัฒนาความสามารถทางอารมณ์ โดยการปลูกฝัง ให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของตนเอง เข้าใจตนเอง เห็นอกเห็นใจผู้อื่น สามารถแก้ปัญหา ข้อขัดแย้งทางอารมณ์ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม

เนื่องจากประเทศไทย และประเทศต่าง ๆ ในโลกกำลังประสบปัญหาด้านสังคมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องของความขัดแย้งทั้งความคิดและการกระทำของตัวบุคคล องค์กรและสังคม ฉะนั้นสถานศึกษาจะต้องมุ่งเน้นการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจสถานการณ์ หาทางแก้ไข โดยเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับศาสนาและวัฒนธรรมเป็นกรณีพิเศษด้วย

การเรียนรู้ในสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ มีกระบวนการและวิธีการที่หลากหลาย ผู้สอนต้องคำนึงถึงพัฒนาการด้านร่างกาย และสติปัญญา วิธีการเรียน ความสนใจและความสามารถของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ อย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น ควรใช้รูปแบบวิธีการที่หลากหลาย เน้นการจัดการเรียนการสอนตามสภาพจริง การเรียนด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้จากธรรมชาติ การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงและการเรียนรู้แบบบูรณาการการใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ การเรียนรู้คู่คุณธรรม ทั้งนี้ต้องพยายามนำกระบวนการจัดการ กระบวนการอนุรักษ์และพัฒนา สิ่งแวดล้อม

กระบวนการคิดและกระบวนการต่าง ๆ ข้ามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้ในลักษณะ
องค์รวม การบูรณาการ เป็นการกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ร่วมกัน ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ
โดยนำกระบวนการเรียนรู้จากกลุ่มสาระเดียวกัน หรือต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้มาบูรณาการ
ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจัดได้หลายลักษณะ เช่น

1. การบูรณาการแบบผู้สอนคนเดียว ผู้สอนสามารถจัดการเรียนรู้ โดยเชื่อมโยง
สาระการเรียนรู้ต่าง ๆ กับหัวข้อเรื่องที่สอดคล้องกับชีวิตจริงหรือสาระที่กำหนดขึ้นมา เช่น
เรื่องสิ่งแวดล้อม น้ำ เป็นต้น ผู้สอนสามารถเชื่อมโยงสาระ และกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่ม
สาระต่าง ๆ เช่น การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ต่าง ๆ ทำให้ผู้เรียนได้
ใช้ทักษะและกระบวนการเรียนรู้ไปแสวงหาความรู้จากหัวข้อเรื่องที่กำหนด
2. การบูรณาการแบบคู่ขนาน มีผู้สอนตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันจัดการเรียน
การสอนโดยอาจยึดหัวข้อเกี่ยวกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วบูรณาการเชื่อมโยงแบบคู่ขนาน เช่น
ผู้สอนคนหนึ่งสอน วิทยาศาสตร์ เรื่องเงา ผู้สอนอีกคนหนึ่งอาจสอนคณิตศาสตร์ เรื่องการวัด
ระยะทางโดยการวัดเงา คิดคำนวณในเรื่องเงาในช่วงเวลาต่าง ๆ จัดทำกราฟของเงาในระยะ
ต่าง ๆ หรืออีกคนหนึ่งอาจให้ผู้เรียนรู้ศิลปะเรื่องเทคนิคการวาดรูปที่มีเงา
3. การบูรณาการแบบสหวิทยาการ การบูรณาการในลักษณะนี้นำเนื้อหาจาก
หลายกลุ่ม สาระมาเชื่อมโยงเพื่อจัดการเรียนรู้ ซึ่งโดยทั่วไปผู้สอนมักจัดการเรียนการสอนแยก
ตามรายวิชาหรือกลุ่มวิชา แต่ในบางเรื่อง ผู้สอนจัดการเรียนการสอนร่วมกันในเรื่องเดียวกัน
เช่น เรื่องวันสิ่งแวดล้อมของชาติ ผู้สอนภาษาไทยจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนรู้ภาษา
คำศัพท์ที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ผู้สอนวิทยาศาสตร์ จัดกิจกรรมค้นคว้าเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม
ผู้สอนสังคมศึกษาให้ผู้เรียนค้นคว้าหรือทำกิจกรรมชมรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม และครูผู้สอน
สุขศึกษาอาจจัดให้จัดทำกิจกรรมเกี่ยวกับการรักษาสีสิ่งแวดล้อมให้ถูกสุขลักษณะ เป็นต้น
4. การบูรณาการแบบโครงการ ผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนโดย
บูรณาการเป็น โครงการ โดยผู้เรียนและครูผู้สอนร่วมกันสร้างสรรค์โครงการขึ้น โดยใช้เวลา
เรียนต่อเนื่องกันได้หลาย ชั่วโมง ด้วยการนำเอาจำนวนชั่วโมงของวิชาต่าง ๆ ที่ครูผู้สอนแยก
สอนแยกกันนั้นมารวมเป็นเรื่องเดียวกัน มีเป้าหมายเดียวกัน ในลักษณะของการสอนเป็นทีม
เรียนเป็นทีม ในกรณีที่ต้องการเน้นทักษะบางเรื่องเป็นพิเศษ ครูผู้สอนสามารถแยกกันสอนได้
เช่นกิจกรรมเข้าค่ายดนตรี กิจกรรมเข้าค่ายภาษาอังกฤษ กิจกรรม เข้าค่ายศิลปะ เป็นต้น

แนวการจัดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น มีดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3 การจัดการเรียนรู้ต้องตอบสนองต่อความสนใจของผู้เรียน โดยคำนึงถึงหลักจิตวิทยาพัฒนาการ และจิตวิทยาการเรียนรู้ ทั้งนี้ในแต่ละคาบเวลาเรียนนั้น ไม่ควรใช้เวลานานเกินความสนใจของผู้เรียน สถานศึกษาต้องจัดการเรียนรู้ให้ครบทุกสาระในลักษณะ ของการบูรณาการที่มีภาษาไทยและคณิตศาสตร์เป็นหลัก เน้นการเรียนรู้ตามสภาพจริง มีความสนุกสนาน ได้ปฏิบัติจริง เพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ ทักษะพื้นฐานการติดต่อสื่อสารในการคิดคำนวณ การคิดวิเคราะห์ และพัฒนาลักษณะนิสัย และสุนทรียภาพ

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 6 การจัดการเรียนรู้มีลักษณะคล้ายกับช่วงชั้นที่ 1 แต่จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนในสิ่งที่ตนสนใจ มุ่งเน้นทักษะการทำงาน เป็นกลุ่มการสอนแบบบูรณาการ โครงการ การใช้หัวข้อเรื่องในการจัดการเรียนการสอน เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเกิดทักษะในการคิด การค้นคว้า แสวงหาความรู้ สร้างความรู้ด้วยตนเอง สามารถสร้างสรรค์ผลงานแล้วนำไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 – 3 การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ ที่มีหลักการทฤษฎีที่ยาก ซับซ้อน อาจจัดแยกเฉพาะ และควรเน้นการจัดการเรียนรู้แบบโครงการมากขึ้น เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความคิด ความเข้าใจ และรู้จักตนเองในด้านความสามารถ ความถนัด เพื่อเตรียมตัวเข้าสู่อาชีพ สถานศึกษาต้องจัดบรรยากาศการเรียนรู้ให้เหมาะสม

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 การจัดการเรียนรู้ เริ่มเน้นเข้าสู่เฉพาะทางมากขึ้น มุ่งเน้นความสามารถ ความคิดระดับสูง ความถนัด และความต้องการของผู้เรียน ทั้งในด้านอาชีพ การศึกษาเฉพาะทาง ตลอดจนการศึกษาต่อ

สำหรับการศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ให้ยึดหยุ่นวิธีการจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสมกับผู้เรียน สถานศึกษา และความต้องการของท้องถิ่น

1.2.9 สื่อการเรียนรู้

ลักษณะของสื่อการเรียนรู้ที่จะนำมาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ควรมีความหลากหลาย ทั้งสื่อธรรมชาติ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และสื่ออื่น ๆ ซึ่งช่วยส่งเสริม ให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างมีคุณค่า น่าสนใจ ชวนคิด ชวนติดตาม เข้าใจได้ง่าย และรวดเร็วขึ้น รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักวิธีการแสวงหาความรู้ เกิดการเรียนรู้เป็นไปตามแนวการจัดการเรียนรู้ และพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้อย่างแท้จริง

สถานศึกษา หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่มีหน้าที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานควร
ดำเนินการดังนี้

1. จัดทำและจัดหาสิ่งที่มีอยู่ใบท้องถิ่นมาประยุกต์ให้เป็นสื่อการเรียนรู้
2. ศึกษาค้นคว้า วิจัย เพื่อพัฒนาสื่อการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกระบวนการ
เรียนรู้ของผู้เรียน
3. จัดทำและจัดหาสื่อการเรียนรู้ สำหรับการศึกษาค้นคว้าของผู้เรียน และ
สำหรับเสริมความรู้ของผู้สอน
4. ศึกษาวิธีการเลือกและการใช้สื่อการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เหมาะสม
หลากหลายและสอดคล้องกับวิธีการเรียนรู้ ธรรมชาติของการเรียนรู้และความแตกต่างระหว่าง
บุคคลของผู้เรียน
5. ศึกษาวิธีการวิเคราะห์และประเมินคุณภาพมาตรฐานสื่อการเรียนรู้ที่จัดทำ
ขึ้นเองและที่เลือกนำมาใช้ประกอบการเรียนรู้ โดยมีการวิเคราะห์และประเมิน สื่อการเรียนรู้
ที่ใช้อยู่กันอย่างสม่ำเสมอ
6. จัดหาหรือจัดให้มีแหล่งการเรียนรู้ ศูนย์สื่อการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ
ในสถานศึกษาและในชุมชน เพื่อการศึกษาค้นคว้าแลกเปลี่ยนประสบการณ์การเรียนรู้ และ
พัฒนาสื่อการเรียนรู้
7. จัดให้มีเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ระหว่าง
สถานศึกษาท้องถิ่น ชุมชน และสังคมอื่น
8. จัดให้มีการกำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานเกี่ยวกับสื่อ และ
การใช้สื่อการเรียนรู้เป็นระยะ ๆ

1.2.10 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ให้ผู้สอนใช้พัฒนาคุณภาพ
ผู้เรียนเพราะจะช่วยให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จ
ทางการเรียนของผู้เรียน รวมทั้งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการ
พัฒนาและเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ

การวัดและประเมินผลระดับชั้นเรียน มีจุดหมายสำคัญของการประเมินระดับ
ชั้นเรียน คือ มุ่งหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าทั้งด้านความรู้ ทักษะกระบวนการคุณธรรม
และค่านิยมอันพึงประสงค์ อันเป็นผลเนื่องจากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้หรือไม่/ เพียงใด

ดังนั้นการวัดและประเมินจึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลาย เน้นการปฏิบัติให้สอดคล้องและเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนและสามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่องควบคู่ไป ในกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยประเมินความประพฤติ พฤติกรรม การเรียน การร่วม กิจกรรม และผลงานจากโครงการหรือเพิ่มสะสมผลงาน ผู้ใช้ผลการประเมินในระดับชั้นเรียนที่สำคัญ คือตัวผู้เรียน ผู้สอน และพ่อแม่ ผู้ปกครอง จำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และค้นหาข้อมูลเกณฑ์ต่าง ๆ ที่จะทำให้อะท้อนให้เห็นภาพสัมฤทธิ์ผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เรียนจะทราบระดับความก้าวหน้า ความสำเร็จของตน ครูผู้สอนจะเข้าใจความต้องการของผู้เรียน แต่ละคนแต่ละกลุ่มสามารถให้ระดับคะแนนหรือจัดกลุ่มผู้เรียน รวมทั้งประเมินผลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนเองได้ ขณะที่พ่อแม่ ผู้ปกครอง จะได้ทราบระดับความสำเร็จของผู้เรียน สถานศึกษาเป็นผู้กำหนดหลักเกณฑ์การประเมินโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการสถานศึกษา

การประเมินผลระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้เป็นรายชั้นปี และช่วงชั้นสถานศึกษานำข้อมูลที่ได้นี้ ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุง พัฒนาการเรียนการสอนและคุณภาพของผู้เรียน ให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้ รวมทั้งนำผลการประเมินรายช่วงชั้นไปพิจารณาตัดสินการเลื่อนช่วงชั้นกรณีผู้เรียนไม่ผ่านมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระต่าง ๆ สถานศึกษาต้องจัดให้มีการเรียนการสอนซ่อมเสริม และจัดให้มีการประเมินผลการเรียนรู้ด้วย

การประเมินคุณภาพระดับชาติ สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียนในปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น ได้แก่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการประเมินคุณภาพระดับชาติ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ภาษาอังกฤษ และกลุ่มสาระการเรียนรู้ อื่น ๆ ตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดต่อไป ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน และคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่ง

1.2.11 เกณฑ์การผ่านช่วงชั้นและการจบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ผู้เรียนผ่านการศึกษาแต่ละช่วงชั้น ตามเกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1, 2 และ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 (จบการศึกษาภาคบังคับ) ดังนี้

1. ต้องเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม และได้รับการตัดสินผลการเรียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
2. ต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ เขียน ให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
3. ต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
4. ต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

ผู้เรียนผ่านเกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 (จบการศึกษาขั้นพื้นฐาน) ดังนี้

1. ต้องเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม และได้หน่วยกิต ครบตามหลักสูตรที่สถานศึกษากำหนด และได้รับการตัดสินผลการเรียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
2. ต้องผ่านการประเมินการอ่านคิด วิเคราะห์ เขียน ให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
3. ต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
4. ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

1.2.12 เอกสารหลักฐานการศึกษา

สถานศึกษา ต้องพิจารณาจัดทำเอกสาร การประเมินผลการเรียน เพื่อใช้ประกอบการดำเนินงาน ด้านการวัดและประเมินผลการเรียนตามที่เหมาะสม ควร เช่น เอกสารแสดงผลการเรียนรู้ของผู้เรียน แบบบันทึก ผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ในรายวิชาต่าง ๆ และแบบแสดงผลการพัฒนา คุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นต้น

1.2.13 การเทียบโอนผลการเรียน

ให้สถานศึกษาสามารถเทียบโอนผลการเรียนของผู้เรียน โดยการนำความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ ที่ได้จากการศึกษา ในรูปแบบต่าง ๆ และหรือจากการประกอบอาชีพมา

เทียบโอนเป็นผลการเรียนของหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่งในระดับที่กำลังศึกษาอยู่ การพิจารณาการเทียบโอนสถานศึกษาสามารถดำเนินการได้ดังนี้

1. พิจารณาจากหลักฐานการศึกษา ซึ่งจะให้ข้อมูลที่แสดงความรู้ ความสามารถของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ
2. พิจารณาจากความรู้และประสบการณ์ตรงจากการปฏิบัติจริง การทดสอบการสัมภาษณ์ ฯลฯ

3. พิจารณาความสามารถ และการปฏิบัติได้จริง

ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎกระทรวงและระเบียบที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

1.2.14 การพัฒนาศักยภาพครู

การพัฒนาศักยภาพครู ให้ความสำคัญเป็นผู้นำทางวิชาการปฏิบัติหน้าที่โดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ อาศัยความร่วมมือของครูแกนนำ ครูต้นแบบ และสถาบันการศึกษาชั้นสูง เช่น คณะครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ของสถาบันราชภัฏและมหาวิทยาลัยรวมทั้งชมรมอาชีพ ซึ่งจะช่วยพัฒนาครู ให้มีศักยภาพในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเกณฑ์กำหนดคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เนื่องจากหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักสูตรที่ต้องอาศัยการตัดสินใจของผู้บริหาร สถานศึกษา ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง ชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นหลักสำคัญ

1.2.15 การจัดหลักสูตรสถานศึกษา

1. หลักสูตรสถานศึกษา สถานศึกษาเป็นแหล่งของการแสวงหาความรู้ สถานศึกษาจึงต้องมีหลักสูตรของตนเอง คือ หลักสูตรสถานศึกษา ประกอบด้วย การเรียนรู้ทั้งหมดและประสบการณ์อื่น ๆ ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยจะต้องจัดทำสาระการเรียนรู้ ทั้งรายวิชาที่เป็นพื้นฐานและรายวิชาที่ต้องการเรียนเพิ่มเติม เป็นรายปีหรือรายภาค จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนทุกภาคเรียน และกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ จากมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของการจัด หลักสูตรสถานศึกษา

2. การจัดหลักสูตรของสถานศึกษา สถานศึกษาจะต้องทำงานร่วมกับครอบครัว และชุมชน ท้องถิ่น วัด หน่วยงานและสถานศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรสองประการซึ่งจุดมุ่งหมายทั้งสองประการนี้ให้แนวทางที่สำคัญ ซึ่งสถานศึกษาต้องพัฒนา หลักสูตรภายในบริบทและแนวทางนั้น ๆ ดังนี้ คือ

หลักสูตรสถานศึกษาควรพัฒนาให้เด็กเกิดความสุขและความเพลิดเพลินในการเรียนรู้เปรียบเหมือนเป็นวิธีสร้างกำลังใจและเร้าใจให้เกิดความก้าวหน้าแก่ผู้เรียน ให้ได้มากที่สุด มีความรู้สูงสุดสำหรับผู้เรียนทุกคน ควรสร้างความเข้มแข็ง ความสนใจ และประสบการณ์ ให้ผู้เรียนและพัฒนาความมั่นใจ ให้เรียนและทำงานอย่างเป็นอิสระและร่วมใจกัน ควรให้ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้สำคัญ ๆ ในการอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น ได้ข้อมูลสารสนเทศ และเทคโนโลยีสื่อสาร ส่งเสริม จิตใจที่อยากรู้อยากเห็น และมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล และ หลักสูตรสถานศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาด้านจิตวิญญาณ จริยธรรม สังคม และวัฒนธรรม และ โดยเฉพาะหลักการในการจำแนกระหว่างถูกและผิด เข้าใจศรัทธาในความเชื่อของตนเอง ความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ว่ามีอิทธิพลต่อตัวบุคคลและสังคม หลักสูตรสถานศึกษาต้องพัฒนาหลักคุณธรรมและความอิสระของผู้เรียนและช่วยให้เป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ สามารถช่วยพัฒนาสังคมให้เป็นธรรมขึ้น มีความเสมอภาค ควรพัฒนาความตระหนัก เข้าใจ และยอมรับสภาพแวดล้อมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ ยึดมั่นในข้อตกลงร่วมกันต่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ทั้งในระดับส่วนบุคคล ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับโลก หลักสูตรสถานศึกษาควรสร้างให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการเป็นผู้บริโภคที่ตัดสินใจแบบมีข้อมูล และเป็นอิสระและเข้าใจในความรับผิดชอบ

3. การสร้างหลักสูตรสถานศึกษา หลักสูตรจะต้องสนองตอบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจและเปลี่ยนไปตามธรรมชาติของการศึกษา แนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อให้การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาดำเนินไปด้วยดี บรรลุตามที่คาดหวัง จึงกำหนดแนวทางการดำเนินงานดังนี้

1) การจัดทำสาระของหลักสูตร โดยการกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค โดยวิเคราะห์จากมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่กำหนดไว้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ มาจัดเป็น ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค ที่ระบุถึงความรู้ ความสามารถของผู้เรียน ซึ่งจะเกิดขึ้นหลังจากการเรียนรู้ในแต่ละปีหรือภาคนั้น การกำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคของสาระการเรียนรู้ของรายวิชาที่มีความเข้ม (Honour Course) ให้สถานศึกษากำหนดได้ตามความเหมาะสม สอดคล้องกับ รายวิชาที่จะจัด โดยการกำหนดสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค โดยวิเคราะห์จากผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคที่กำหนดไว้ให้สอดคล้องกับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น รวมทั้งสอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นและของชุมชน การกำหนดเวลาและหรือจำนวนหน่วยกิต สำหรับสาระการเรียนรู้รายภาค ทั้งสาระการเรียนรู้ช่วงชั้นและ

สาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษากำหนดเพิ่มเติมขึ้นดังนี้ ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 – 3 ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4–6 และ ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1–3 กำหนดสาระการเรียนรู้เป็นรายปีและกำหนดจำนวนเวลาเรียนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับมาตรฐานและสาระการเรียนรู้ ส่วน ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 กำหนดสาระการเรียนรู้เป็นรายภาคและกำหนดจำนวนหน่วยกิตให้เหมาะสมสอดคล้องกับมาตรฐานและสาระการเรียนรู้ ในการกำหนดจำนวนหน่วยกิตของสาระการเรียนรู้รายภาค สำหรับช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 – 6 ใช้เกณฑ์การพิจารณาที่ใช้เวลาจัดการเรียนรู้ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าเท่ากับ 1 หน่วยกิต สาระการเรียนรู้ที่ สถานศึกษาจัดทำเพิ่มขึ้นซึ่งเป็นวิชาเฉพาะของสาขาอาชีพหรือโปรแกรมเฉพาะทางอื่น ๆ ใช้เกณฑ์การพิจารณา คือ สาระการเรียนรู้ที่ใช้เวลาจัดการเรียนรู้ระหว่าง 40 – 60 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่า เท่ากับ 1 หน่วยกิต ทั้งนี้สถานศึกษาสามารถกำหนดได้ตามความเหมาะสม และใช้หลักเกณฑ์เดียวกัน การจัดทำคำอธิบายรายวิชา โดยการนำผลการเรียนรู้ ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค สาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค รวมทั้งเวลาและจำนวนหน่วยกิตที่กำหนดไว้ มาเขียนเป็นคำอธิบายรายวิชา โดยให้ประกอบด้วย ชื่อวิชา จำนวนเวลาหรือจำนวนหน่วยกิต มาตรฐานการเรียนรู้ และสาระการเรียนรู้ของวิชานั้น ๆ สำหรับชื่อรายวิชามีแนวทางในการกำหนดดังนี้ ชื่อรายวิชาของสาระการเรียนรู้ให้ใช้ตามชื่อกลุ่มสาระการเรียนรู้ ส่วนชื่อที่สถานศึกษาจัดทำเพิ่มเติมสามารถกำหนดได้ตามความเหมาะสม ทั้งนี้ต้องสื่อความหมายได้ชัดเจน มีความสอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในรายวิชานั้น การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ โดยการนำเอาสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาคที่กำหนดไว้ไปบูรณาการ จัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้หน่วยย่อย ๆ เพื่อความสะดวกในการจัดการเรียนรู้และผู้เรียนได้เรียนรู้ในลักษณะองค์รวม หน่วยการเรียนรู้ แต่ละหน่วยประกอบด้วย มาตรฐานการเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ และจำนวนเวลาสำหรับการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเมื่อเรียนครบทุกหน่วยย่อยแล้ว ผู้เรียนสามารถบรรลุตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาคของทุกรายวิชา ในการจัดทำหน่วยการเรียนรู้ อาจบูรณาการทั้งภายในและระหว่างสาระการเรียนรู้ หรือเป็นการบูรณาการเฉพาะเรื่องตามลักษณะสาระการเรียนรู้ หรือเป็นการบูรณาการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของ ผู้เรียน โดยพิจารณาจาก มาตรฐานการเรียนรู้ที่มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กัน หน่วยการจัดการเรียนรู้สำหรับหน่วยการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้น สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติโครงการอย่างน้อย 1 โครงการ การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ โดยวิเคราะห์จากคำอธิบายรายวิชา รายปี หรือรายภาค และหน่วยการเรียนรู้ที่จัดทำ กำหนดเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนและผู้สอน

2) การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน สถานศึกษาต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมให้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะและความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน โดยคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเกื้อกูลส่งเสริมการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ เช่น การบูรณาการโครงการ องค์กรความรู้จากกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นต้น การจัดกิจกรรมตามความสนใจ ความถนัดตาม ธรรมชาติ และความสามารถ ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน เช่น ชมรมทางวิชาการต่าง ๆ เป็นต้น การจัดกิจกรรมเพื่อปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกในการทำประโยชน์ต่อสังคม เช่น กิจกรรมลูกเสือ – เนตรนารี เป็นต้น การจัดกิจกรรมประเภทบริการด้านต่าง ๆ ฝึกการทำงานที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมและการประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมอย่างเป็นระบบ โดยให้ถือว่าเป็นเกณฑ์ประเมินผลการผ่านช่วงชั้นเรียน

3) การกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สถานศึกษาต้องร่วมกับชุมชน กำหนด คุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อเป็นเป้าหมายในการพัฒนาผู้เรียนด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม

คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่สถานศึกษาจะกำหนดเป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์นั้น สามารถกำหนดขึ้นได้ตามความต้องการ โดยให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความจำเป็นที่จะต้องมีการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยมดังกล่าวให้แก่ผู้เรียนเพิ่มจากที่กำหนดไว้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ

ในแต่ละช่วงชั้น สถานศึกษาต้องจัดให้มีการวัด และประเมินผลรวม ด้านคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ของผู้เรียน เพื่อทราบความก้าวหน้าและพัฒนาการของผู้เรียน สถานศึกษาจะได้นำไปกำหนดแผนกลยุทธ์ในการปรับปรุงพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียนให้ เป็นตามเป้าหมายที่กำหนด

4) การวินิจฉัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้น พื้นฐาน มีรูปแบบและวิธีการที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับความถนัด ความสนใจและความต้องการของผู้เรียน โดยให้ผู้สอนนำกระบวนการวิจัยมาผสมผสานหรือบูรณาการใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของ ผู้เรียนและเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ สามารถใช้กระบวนการวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้โดยมี ขั้นตอนการปฏิบัติ เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ปัญหา การวางแผนแก้ปัญหาหรือพัฒนาการดำเนินการแก้ปัญหาหรือพัฒนา การเก็บรวบรวมข้อมูล การสรุปผลการแก้ปัญหาหรือพัฒนาและการรายงานผลการเรียนรู้ และการนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

1.2.16 การกำกับ ติดตาม ประเมินและรายงาน

การกำกับ ติดตาม ประเมินและรายงานผลการจัดการศึกษาเป็นกระบวนการที่เป็นกลไกหนึ่งของการประกันคุณภาพการศึกษาให้เป็นไปตามที่มาตรฐานกำหนด โดยต้องมีการดำเนินการที่เป็นระบบเครือข่าย ครอบคลุมทั้งหน่วยงานภายในและภายนอกกระทรวง ตั้งแต่ระดับชาติ เขตพื้นที่ และ สถานศึกษา ในรูปแบบของคณะกรรมการที่มาจากบุคลากรทุกระดับ และทุกอาชีพ ในการกำหนดดูแลและประเมินผลต้องมีการรายงานผลจากทุกระดับ ให้ทุกฝ่ายรวมทั้งประชาชนทั่วไปทราบ เพื่อค้นหาแนวทางร่วมกันพัฒนาคุณภาพต่อไป เพื่อให้การจัดการศึกษาของสถานศึกษามีคุณภาพอย่างแท้จริง ต้องมีการประเมินผลการจัดการศึกษา ทั้งระดับชาติ เขตพื้นที่ และสถานศึกษา

จากการศึกษาเนื้อหาดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า หลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 นั้น เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศที่มีจุดประสงค์ที่จะพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นคนดี มีปัญญา มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเพิ่มศักยภาพของผู้เรียน ให้สูงขึ้น สามารถดำรงชีวิตอย่างมีความสุขได้บนพื้นฐานของความเป็นไทยและความเป็นสากล รวมทั้งมีความสามารถในการประกอบอาชีพหรือศึกษาต่อตามความถนัดและความสามารถของแต่ละบุคคล และถือเป็นกรอบทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สามารถนำไปใช้จัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งสำหรับการจัดการศึกษาทุกกลุ่ม เช่น การศึกษาพิเศษ การศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ เป็นต้น โดยมีมาตรฐาน การเรียนรู้เป็นข้อกำหนดคุณภาพของผู้เรียน ซึ่งสถานศึกษาต้องนำสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดในหลักสูตรไปจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหา ในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม ประเทศชาติและพลโลก ต่อไป

1.3 การพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องความต้องการของท้องถิ่นนั้น ได้มีนักการศึกษากล่าวถึงกระบวนการพัฒนาไว้ ดังต่อไปนี้

วิชัย คิสสระ (2535 : 37) ได้กล่าวถึงข้อคิดในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นไว้ 4 ประการ คือ

1. ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ความต้องการของสังคมในแง่ฝ่ายผู้ให้ผลิต ความก้าวหน้าทางวิชาการ ความต้องการของสังคม และสิ่งแวดล้อม ความสอดคล้องของเนื้อหาสาระและสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคม

2. ในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นต้องกระทำให้ครบ 5 ขั้นตอน คือ การกำหนดจุดมุ่งหมายหลักสูตร การเลือกและการจัดเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ การนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินผลหลักสูตร และขั้นต้นสุดท้ายคือการปรับปรุงหลักสูตร

3. หลักสูตรต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน วิธีและคุณสมบัติผู้สอน สถานที่ สื่อการเรียนการสอน และหนังสือเรียน หรือตำราเรียน

4. ต้องมีการประชุมสัมมนา ปรึกษาหารือร่วมกันกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายผลิตและฝ่ายใช้เป็นครั้งคราวไป ทั้งนี้เพื่อปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพและเหมาะสมกับสภาพการณ์ปัจจุบัน

กรมวิชาการ (2536 : 11-12) ได้กล่าวว่า ท้องถิ่นจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นได้ หมายถึง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนระดับต่าง ๆ ได้แก่ โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัด เขตการศึกษา กรมต้นสังกัด และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ สำหรับแนวการจัดการศึกษาในระดับท้องถิ่นที่ต้องการ ให้ชุมชนหรือท้องถิ่นเข้ามามี ส่วนร่วมในการจัดการศึกษาสามารถกระทำได้ 3 ลักษณะ คือ

1. ให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางในการจัดการศึกษา และมอบหมายงาน / กิจกรรมให้เด็กไปทำที่บ้าน โดยครูและผู้บริหารเป็นผู้ประสานงาน ครูและชาวบ้านจะช่วยกันติดตามผลและประเมินผล

2. ให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เด็ก โดยชาวบ้านจะใช้วิธีการนำเด็กไปศึกษาแหล่งความรู้ในชุมชน ครูจะต้องมีวิธีการที่ทำให้เด็กรู้วิธีเรียนรู้กับชาวบ้าน

3. โรงเรียนและชุมชน จะต้องร่วมกันประสานกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียน และชุมชนเข้าด้วยกันเพื่อให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

วิชัย ประสิทธิ์วิวัฒน์ (2542 : 16) ได้กล่าวถึงเหตุผลที่ต้องการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น มี 4 ประการสำคัญ คือ ประการแรก การพัฒนาหลักสูตรระดับชาติ ได้เปิดกว้าง

ให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมการปรับ หรือพัฒนาให้เหมาะสมกับท้องถิ่น ประการที่สอง ประสิทธิภาพ ในหลักสูตรระดับชาติบางอย่างมีความจำเป็นมากกว่า หรือน้อยกว่าในระดับท้องถิ่น ประการที่สาม ประสิทธิภาพที่จำเป็นของท้องถิ่นไม่มี ในหลักสูตรระดับชาติ และประการสุดท้าย ประสิทธิภาพบางอย่างเป็นความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งมีข้อมูล ในเชิงวิชาการ .

เมื่อการพัฒนาหลักสูตรมีเหตุผลและความสำคัญดังกล่าวข้างต้น ในการดำเนินงาน พัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น หรือการนำหลักสูตรไปใช้ในระดับท้องถิ่น จำเป็นจะต้องศึกษา หลักสูตรแม่บท ด้านนโยบาย สภาพปัญหาของท้องถิ่นด้านต่าง ๆ เช่น ลักษณะนิสัยของ ประชากรในท้องถิ่น สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต ทรัพยากรท้องถิ่น ความ ต้องการอื่น ๆ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการพิจารณาร่วมกับหลักสูตรแม่บท จัดทำวัตถุประสงค์ และโครงการสอนในลักษณะกว้าง ๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น เพื่อให้ ผู้บริหารและครูนำไปใช้ในโรงเรียนต่อไป

กล่าวโดยสรุป เกี่ยวกับเหตุผล ที่ต้องมีการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของ ท้องถิ่น ก็คือ ในการพัฒนาหลักสูตรระดับชาติ เป็นการเปิดกว้างให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปรับ หรือพัฒนา ให้เหมาะสมกับท้องถิ่น นอกจากนั้น ประสิทธิภาพที่จำเป็น บางอย่างของท้องถิ่น ไม่มีในหลักสูตรระดับชาติ หรือถ้ามีก็มีความจำเป็นมากกว่าหรือน้อยกว่า ในระดับท้องถิ่น และประสิทธิภาพบางอย่างเป็นความต้องการของท้องถิ่น ซึ่งมีข้อมูลในเชิง วิชาการสนับสนุน สำหรับการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่น ก็คือ กระบวนการ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดทำต้องตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ทั้งนี้ก็เพื่อให้ หลักสูตรที่ได้ มีจุดหมายเพื่อปรับปรุงพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนที่ตอบสนองต่อการพัฒนา การสืบสานศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นนั้น ๆ

1.4 แนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ในการพัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นนั้น ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2544 : 28) กล่าวว่า สถานศึกษาสามารถดำเนินการได้ในลักษณะต่อไปนี้

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือจัดกิจกรรมเสริมในแต่ละกลุ่มวิชาในทุกระดับชั้น โดยปรับปรุงจากหลักสูตรแกนกลาง โดยไม่ทำให้จุดประสงค์ของหลักสูตรเปลี่ยนแปลง
2. ปรับรายละเอียดของเนื้อหาโดยเพิ่มหรือลดรายละเอียดจากหลักสูตรแกนกลาง
3. ปรับปรุงหรือเลือกใช้สื่อการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับท้องถิ่น

4. จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นมาใหม่ เช่นหนังสือเรียน คู่มือครู หนังสือเสริมประสบการณ์ แบบฝึกหัด หรือสื่ออื่น ๆ เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับจุดประสงค์ เนื้อหาและสภาพท้องถิ่น โดยสื่อเหล่านี้อาจใช้กับเนื้อในรายวิชาที่มีอยู่เดิม หรือรายวิชาใหม่ที่พัฒนาขึ้นก็ได้

5. จัดทำคำอธิบายรายวิชาเพิ่มเติมจากที่ปรากฏในหลักสูตรแกนกลาง ทั้งนี้คำอธิบายรายวิชาที่จัดทำขึ้นต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ เนื้อหาและความต้องการของท้องถิ่น

สำหรับการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นนั้นสามารถดำเนินการได้ทั้งในระดับโรงเรียน กลุ่มโรงเรียน ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับเขตพื้นที่การศึกษา โดยมีแนวในการจัดทำ 12 ขั้นตอนดังนี้คือ

ขั้นที่ 1 จัดตั้งคณะทำงานเพื่อจัดทำหลักสูตร โดยผู้บริหารโรงเรียนคัดเลือกครูศึกษานิเทศก์ นักวิชาการในท้องถิ่น ตลอดจนผู้นำชุมชนและปราชญ์ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ มาเป็นคณะทำงานเพื่อ ร่างหลักสูตรท้องถิ่น

ขั้นที่ 2 ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน คณะทำงานต้องทำการศึกษาสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อให้หลักสูตรนั้นๆเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยรวบรวมข้อมูลจาก คน ในท้องถิ่นด้วยวิธีการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถาม การสังเกต ฯลฯ สำรวจความต้องการของผู้เรียนเพื่อให้หลักสูตรมีความสอดคล้องกับศักยภาพความต้องการของผู้เรียน ศึกษองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อพิจารณาว่ามีส่วนใดบ้างที่ท้องถิ่นสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้ นอกจากนี้ยังต้องวิเคราะห์ศักยภาพของโรงเรียนด้วยว่ามีจุดแข็งจุดอ่อนอะไรบ้าง เพื่อนำไปปรับปรุงให้โรงเรียนมีความพร้อมมากที่สุด และสามารถนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ได้อย่างเกิดประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 3 กำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตร คณะทำงานจะต้องศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นและผู้เรียน จากนั้นกำหนดจุดประสงค์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนเมื่อเรียนจบรายวิชานั้นๆ ที่สำคัญคือจะต้องเป็นจุดประสงค์ที่สามารถเป็นไปได้จริงในทางปฏิบัติ

ขั้นที่ 4 กำหนดเนื้อหา เป็นการนำจุดประสงค์จากขั้นที่ 3 มาวิเคราะห์และกำหนดเนื้อหาสาระของรายวิชาอย่างกว้างๆ ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของรายวิชานั้นๆ จากนั้นจึงแยกออกเป็นเนื้อหาย่อย ซึ่งในส่วนนี้สามารถปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับสภาพของแต่ละท้องถิ่นและผู้เรียนได้ ตลอดจนมีความต่อเนื่องกับรายวิชาในขั้นต้นและรายวิชาต่างๆ

ขั้นที่ 5 กำหนดกิจกรรม พิจารณาจากจุดประสงค์แต่ละข้อ กิจกรรมที่กำหนดไม่ควรมากหรือน้อยเกินไป เน้นทักษะกระบวนการ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรม โดยมีครูเป็นผู้ประสานกิจกรรมและชี้แนะ

ขั้นที่ 6 กำหนดคาบการเรียน ถ้ารายวิชาที่จัดทำได้กำหนดให้เป็นวิชาบังคับเลือก คาบเวลาเรียนที่กำหนดจะต้องเป็นไปตามที่ระบุไว้ในโครงสร้างของหลักสูตร ถ้าเป็นรายวิชาเลือกเสรี สามารถกำหนดตามความเหมาะสมกับจุดประสงค์และเนื้อหาที่กำหนดให้เรียน แต่ความสัมพันธ์กับโครงสร้างของกลุ่มวิชาที่เป็นอยู่เดิมด้วย ในกรณีที่เนื้อหาอาจจัดทำเป็นหลายวิชา และอาจมีได้ทั้งภาคทฤษฎีและ ภาคปฏิบัติ

ขั้นที่ 7 กำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผล คณะที่ทำงานควรกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผลในรายวิชาที่สร้างขึ้นใหม่เพื่อผู้นำไปใช้จะได้ทำการวัดและประเมินผลได้ตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร สิ่งที่ควรระบุคือรายวิชาที่สร้างขึ้นจะมีการวัดและประเมินผลแบบใด ก่อนเรียน ระหว่างเรียน และ / หรือเมื่อจบหลักสูตร ใช้วิธีการและเครื่องมือในการวัดผลอะไร ใช้เกณฑ์ใดในการประเมินผล

ขั้นที่ 8 จัดทำเอกสารหลักสูตร หลังจากจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในรายวิชาใหม่แล้ว ควรจะต้องจัดทำเอกสารหลักสูตร เช่น แผนการสอน คู่มือครู หนังสืออ่านเพิ่มเติม และหนังสือต่างๆ เป็นต้น เพื่อให้ผู้ใช้หลักสูตรสามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ขั้นที่ 9 ตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตร คณะทำงานควรจะพิจารณาร่วมกันหรือให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบว่าองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร เช่น จุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม ฯลฯ มีความสอดคล้องกันหรือไม่อย่างไร วัสดุหลักสูตร เช่น แผนการสอน สื่อการเรียนการสอนต่างๆ มีความ สอดคล้องกับหลักสูตรหรือไม่ ภาษาที่ใช้มีความชัดเจนเพียงใด หากพบข้อบกพร่องหรือปัญหา จะทำการ แก้ไข จากนั้นคณะทำงานจึงคัดเลือกกลุ่มทดลอง และกำหนดวิธีการประเมินผล เพื่อพิจารณาว่าหลักสูตร ท้องถิ่นที่สร้างขึ้นใหม่ และสื่อการเรียนการสอนต่างๆ สามารถนำไปปฏิบัติจริงได้หรือไม่อย่างไร ในการทดลองใช้หลักสูตรคณะทำงานจะต้องเตรียมครูผู้สอนให้เข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและการใช้หลักสูตร เสียก่อน จากนั้นจึงทดลองให้ครูนำไปใช้ในชั้นเรียน โดยมีการนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร นำข้อมูล ที่ได้มาปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพมากยิ่งขึ้นก่อนนำไปใช้จริงต่อไป

ขั้นที่ 10 เสนอขออนุมัติใช้หลักสูตร เมื่อตรวจสอบคุณภาพและแก้ไขหลักสูตรท้องถิ่น ที่สร้างขึ้นเรียบร้อยแล้ว จะต้องนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นใหม่ เขียนตามแบบฟอร์มที่

กระทรวงศึกษากำหนด แล้วเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามลำดับขั้นเพื่อขออนุมัติใช้หลักสูตร โดยกระทรวงศึกษาธิการจะเป็น ผู้ประกาศใช้หรือเผยแพร่การใช้หลักสูตร

ขั้นที่ 11 นำหลักสูตรไปใช้ ขณะรอการอนุมัติใช้หลักสูตรขณะทำงานจะต้องทำการวางแผนใช้หลักสูตรโดยเตรียมการอบรมครูเกี่ยวกับวิธีการใช้หลักสูตร โดยควรจัดในการประชุม เชิงปฏิบัติการ และเมื่อการประชุมสิ้นสุดลงแล้ว ผู้บริหารหรือผู้ได้รับมอบหมาย จะต้องนิเทศติดตามผลของการใช้หลักสูตรของครูด้วย เพื่อให้การสอนเป็นไปตามจุดประสงค์ของหลักสูตร

ขั้นที่ 12 ประเมินผลหลักสูตร หลังจากครุ นำหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนระยะหนึ่งแล้วโรงเรียนควรจัดให้มีการพิจารณาถึงคุณค่าของหลักสูตรว่าเป็นอย่างไร ให้ผลตรงตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ต้องปรับปรุงแก้ไขในส่วนใด หรือควรจะยกเลิกไป

จากการศึกษาเนื้อหาดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่าหลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่เกิดขึ้นโดยอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่ายที่ดำเนินการร่วมกัน เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์สภาพของ ท้องถิ่น เพื่อนำมาเป็นข้อมูลประกอบการจัดทำหลักสูตร การนำหลักสูตรไปทดลองใช้หลังจากดำเนินการจัดทำเสร็จสิ้นแล้ว การนำหลักสูตรไปใช้อย่างเต็มรูปแบบ และการประเมินผลการใช้หลักสูตรซึ่งต้องทำอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อจะได้ทราบถึงระดับการพัฒนาของผู้เรียนหลังจากการนำหลักสูตรไปใช้จริงในโรงเรียน

1.5 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรท้องถิ่น ถือว่าเป็นหลักสูตรที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของบุคคลหลาย ๆ ฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ทั้งที่เป็น ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และบุคลากรในสถานศึกษา ร่วมมือกันจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและร่วมกันบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ซึ่งลักษณะของการบริหารจัดการนั้น กระทรวงศึกษาธิการ (2546 ก : 4) ได้กำหนดในการบริหารตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1.5.1 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ประกอบด้วย

1.5.1.1 ความหมายและความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งได้มีนักการศึกษา และนักพัฒนาหลักสูตรหลาย ๆ ท่านได้ให้ความหมายและความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่แตกต่างกันออกไปดังนี้

กรมวิชาการ (2542 : 27) สรุปความหมายการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การเปิดโอกาสให้หน่วยงานต่างๆ เช่น โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัด เขตการศึกษา

กรมเจ้าสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งหรือหลายหน่วยงานร่วมกัน พัฒนาหลักสูตรตามข้อกำหนดของโครงสร้างหลักสูตร ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนได้มีโอกาสรับรู้เรื่องราวของท้องถิ่นตนเองเรียนรู้สภาพทางด้านสังคมและวัฒนธรรมในท้องถิ่นตลอดจน สามารถพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่พัฒนาอาชีพ พัฒนาสังคม ครอบครัวของตนเองและท้องถิ่น ของตนเองได้

นิคม ชมภูหลง (2543 : 13) กล่าวว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การที่ท้องถิ่นปรับปรุง ขยาย หรือเพิ่มเติมรายละเอียด เนื้อหาสาระ แผนการสอน สื่อการเรียน การสอน กิจกรรม ให้เหมาะสมกับความต้องการเฉพาะท้องถิ่น โดยยึดหลักสูตรแกนกลาง หรือหลักสูตรแม่บท ไม่ขัดต่อเจตนารมณ์และจุดหมายของหลักสูตรแกนกลางเพื่อให้เหมาะสม และสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงและความต้องการของท้องถิ่น

อุดม เขยทิวษ์ (2545 : 21) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรระดับท้องถิ่นว่า หมายถึงการนำเอาหลักสูตรแม่บทหรือหลักสูตรแกนกลางมาปรับใช้ให้เกิดความเหมาะสมกับ สภาพใน ท้องถิ่นชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนนั้นๆ สาระการเรียนรู้จะสอดคล้องสัมพันธ์กับ ท้องถิ่นมากขึ้น ไม่ใช่ การเรียนรู้แบบรู้ไว้ใช้ว่า แต่เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งการนำมาใช้ประโยชน์ ได้จริงในชีวิตประจำวันและได้กล่าวถึงความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นดังนี้ หลักสูตรที่ดีนั้นควรเป็นหลักสูตรที่สามารถตอบสนองความต้องการความสนใจของผู้เรียน อันสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนที่เหมาะสมกับชีวิตประจำวันที่เหมาะสมที่สุด ได้แก่ ความเหมาะสมทางด้านเศรษฐกิจ ความเหมาะสมทางการเปลี่ยนแปลงทางด้านวัฒนธรรม และการศึกษา ความเหมาะสมทางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม สภาพแวดล้อมทางจิตวิทยา ที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ สภาพทางการเมืองการปกครอง สภาพทางด้านขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมค่านิยมและคุณธรรม

จากแนวคิดของนักการศึกษาสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง การจัดแผนการสอนทุกกลุ่มประสบการณ์ การจัดหลักสูตรและคู่มือครู การจัดทำหนังสือเสริม ประสบการณ์ต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์ ในชั้นเรียนไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิต ประจำวัน

1.5.1.2 การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

การทำให้หลักสูตรการเรียนการสอนยืดหยุ่นสอดคล้องและหลากหลายนั้น จำเป็นต้องกระจายความรับผิดชอบในการปรับและพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ให้มากที่สุดและให้อำนาจ กำกับ คู่แกลกับจังหวัด เพื่อให้เกิดการใกล้ชิดกับการจัดการศึกษา คือที่มาของความคิดเรื่องหลักสูตรท้องถิ่นคือ โรงเรียนชุมชนจังหวัดมีส่วนร่วมมากที่สุด

จากแนวคิดข้อเสนอแนะของนักการศึกษาหลายๆท่านที่กล่าวถึงความจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร ทั้งหลักสูตรแม่บทและหลักสูตรท้องถิ่นแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรที่เป็น หลักสูตรแกนกลางหรือหลักสูตรแม่บทสำหรับคนทั้งประเทศที่แสดงออกถึงความ เป็นไทย เอกลักษณะอันดีงามของชาติ เป็นสิ่งที่ถูกกำหนด ให้ผู้เรียนต้องได้รับการพัฒนา และปลูกฝังและนอกจากนั้นอีกส่วนหนึ่งที่สำคัญและบ่งบอกถึงความ เป็นจริงในชีวิตประจำวัน โดยสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน สภาพทางสังคมวัฒนธรรมประเพณีและ การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในท้องถิ่นที่ได้รับการศึกษานั้นคือหลักสูตรท้องถิ่น ทั้งนี้ถือเป็นก้าว สำคัญของการกระจายอำนาจ ความรับผิดชอบต่อการศึกษาในท้องถิ่น ให้คนในท้องถิ่นมี ส่วนร่วมเพื่อการพัฒนากระบวนกรศึกษาของท้องถิ่นให้มากขึ้นด้วย ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งสำคัญ และมีความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนาการศึกษาของประเทศชาติ การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

พระราชบัญญัติการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งเป็นกฎหมายทางการศึกษา ได้กำหนดแนวทาง ในการจัดการศึกษาการจัดการกระบวนกรเรียนรู้การจัดการหลักสูตรการศึกษา ระดับต่าง ๆ ตามเจตนารมณ์ของ รัฐธรรมนูญ คือ การจัดการศึกษาจะต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิ และโอกาสเสมอกันในการ ได้รับการศึกษา ขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้ อย่างทั่วถึง มีคุณภาพไม่เก็บค่าใช้จ่า (มาตรา 10) ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนด หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อไปให้โรงเรียนระดับ การศึกษา ขั้นพื้นฐานมีหน้าที่ จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ ในวรรคหนึ่ง ส่วนที่เกี่ยวกับ สภาพปัญหาใน ชุมชนและประเทศชาติ (มาตรา 27) ให้โรงเรียนร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร ปกครองส่วน ท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคม โดยจัดการกระบวนกร เรียนรู้ภายในชุมชนเพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษา อบรมมีการแสวงหาความรู้ข้อมูลข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาชุมชน เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพ ปัญหา ความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ พัฒนา ระหว่างชุมชน (มาตรา 29) จะเห็นได้ว่าพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติยังให้ความสำคัญ กับหลักสูตรแกนกลาง ผู้เรียนต้องเรียนเหมือนกันทั้งประเทศและกำหนดโดยคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นองค์กรหลักที่สำคัญขององค์กรหนึ่ง ในกระทรวงศึกษาธิการ เพราะ ต้องการความเป็นพลเมืองดีของชาติให้เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียนตามที่กำหนดให้ (ถวัลย์ มาศจรัส.

2545 : 2) สำหรับหลักสูตรท้องถิ่นตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติระบุไว้คือ สาระของหลักสูตรที่โรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานต้องจัดทำขึ้นเกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ ของแต่ละชุมชน อาจกล่าวได้ว่าโรงเรียนทุกโรงเรียนและคณะกรรมการของโรงเรียนซึ่งจะรวมทั้งผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิในท้องถิ่นต้องช่วยกันจัดทำสาระของหลักสูตรในส่วน ที่เกี่ยวกับสาระดังกล่าวแล้วทั้งนี้ ในพระราชบัญญัติการศึกษา พุทธศักราช 2542 มาตรา 28 ได้ระบุไว้ด้วยว่าหลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ มีลักษณะหลากหลาย ทั้งนี้ ให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับโดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้ เหมาะสมตามวัย ตามศักยภาพด้วย

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) มีข้อกำหนดซึ่งเป็นแนวดำเนินการเกี่ยวกับท้องถิ่นไว้อย่างชัดเจนว่า “ให้โรงเรียนระดับประถมศึกษาจัดการศึกษาให้สอดคล้อง กับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น” รวมทั้งเปิดโอกาสให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรดังกล่าว หลักสูตรประถมศึกษาจึงได้กำหนดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ กำหนดให้เรียนเนื้อหาซึ่งเกี่ยวข้องกับท้องถิ่น โดยตรง โดยเนื้อหาที่กำหนดให้เรียนนี้อาจจัดเป็นหน่วยหรือรายวิชาโดยเฉพาะ หรืออาจแทรกอยู่ในเนื้อหาเรื่องอื่น ๆ ก็ได้เปิดโอกาสให้ ท้องถิ่นมีส่วนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง โดยท้องถิ่นสามารถจะดำเนินการในการพัฒนาหลักสูตรได้ในลักษณะดังต่อไปนี้

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอน
2. ปรับรายละเอียดการเรียนการสอนที่มีอยู่
3. ปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนที่มีอยู่
4. จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่
5. จัดทำเนื้อหา/รายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่นนั้นมีความจำเป็นและมีความสำคัญต่อท้องถิ่น เพื่อให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดการพัฒนาหลักสูตร ให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นความต้องการสภาพชีวิตจริงในท้องถิ่นและนำมาซึ่งคุณภาพของประชากรมีคุณภาพชีวิตในการนำมาซึ่งการพัฒนาประเทศ

1.5.1.3 กระบวนการและแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นถือเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอันจะส่งผลต่อประสิทธิภาพของหลักสูตรท้องถิ่นและผลที่จะเกิดจากการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ในการกำหนดขั้นตอนและกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้มีผู้เสนอไว้ดังนี้

กรมวิชาการ (2542 : 26) ได้กำหนดแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามความต้องการของท้องถิ่นทั้งหมด 5 แนวทางดังนี้

แนวทางที่ 1 ปรับกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมเสริม ตามที่กำหนดไว้ในคำอธิบาย / คำอธิบายรายวิชาในหลักสูตรที่มีอยู่แล้วเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

แนวทางที่ 2 ปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหาจากหัวข้อที่กำหนดใน คำอธิบาย/คำอธิบายรายวิชาในหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของแต่ละ ท้องถิ่น

แนวทางที่ 3 จัดทำรายวิชาขึ้นใหม่ในกลุ่มวิชาบังคับ/เลือกเสรี ให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่นแต่ละท้องถิ่น โดยไม่ซ้ำกับรายวิชาเดิมที่มีอยู่

แนวทางที่ 4 ปรับปรุงสื่อการเรียนการสอนจากหนังสือคู่มือครู แผนการสอน แนวการสอน หนังสือเสริมประสบการณ์ที่มีอยู่แล้วให้ครอบคลุมเนื้อหาสาระที่จำเป็นและสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

แนวทางที่ 5 จัดทำสื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์เนื้อหาของวิชาที่กำหนดขึ้นตามสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

อุดม เขยกิจวงษ์ (2545 : 21) ได้กำหนดขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยอ้างอิงกับขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2533 ดังนี้

ขั้นที่ 1 ศึกษาปัญหาเพื่อกำหนดความต้องการ

ขั้นที่ 2 กำหนดจุดประสงค์

ขั้นที่ 3 เลือกเนื้อหาและกำหนดขอบเขตของเนื้อหา

ขั้นที่ 4 จัดเนื้อหาและคำอธิบายรายวิชา

ขั้นที่ 5 จัดทำเอกสารประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน

ขั้นที่ 6 จัดทำแนวทางการวัดและประเมินผล

จากที่กล่าวมาพอสรุปลำดับขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้ดังนี้

1. จัดตั้งคณะทำงานเพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งแล้วแต่ระดับของหน่วยงานที่ต้องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้น อาจเป็นระดับโรงเรียนกลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัดและอื่นๆ
2. วิเคราะห์สภาพ ความต้องการเพื่อทราบถึงข้อมูลความต้องการและปัญหาของท้องถิ่น
3. พิจารณาหลักสูตรแม่บทเพื่อปรับปรุงให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น
4. กำหนดกรอบ วัตถุประสงค์สิ่งที่หลักสูตรต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียน
5. กำหนดแนวทางการพัฒนาหลักสูตรว่าควรพัฒนาอะไรบ้างหรือพัฒนาสิ่งใดองค์ประกอบใดของหลักสูตรเช่นการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอนพัฒนาเนื้อหาวิชาใหม่พัฒนาสื่อการเรียนการสอนใหม่เป็นต้น
6. เลือกเนื้อหาและกำหนดขอบเขตของเนื้อหา
7. จัดทำเอกสารและแนวทางการจัดการเรียนรู้แก่ผู้เรียนเทคนิคการถ่ายทอดองค์ความรู้
8. จัดทำแนวทางการวัดและประเมินผลการใช้หลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตร

1.5.1.4 บทบาทความรับผิดชอบของผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การสร้างหลักสูตรไม่ใช่การสร้างเฉพาะเนื้อหาวิชาเท่านั้น หากประกอบด้วย ตั้งแต่เรื่องการจัดการเรียนการสอน กระบวนการสื่อการเรียนการสอน การจัดทำคู่มือครู การประเมินผลอีกประการที่สำคัญในการจัดหลักสูตรคือหลักสูตร ระดับชาติ ระดับท้องถิ่น ย่อมใช้บุคลากรที่ต่างกัน ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจึงมีดังต่อไปนี้ (ชูศรี สุวรรณโชติ, 2542 : 29)

1) บทบาทหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร โดยที่การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรนั้นบางครั้งผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตรจะต้องทำหน้าที่เป็นประธาน โดยตำแหน่ง จะต้องเป็นผู้ที่สามารถกำหนดรูปแบบขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ได้มีหน้าที่ให้ข้อมูลข้อเสนอแนะที่ถูกต้องแก่ผู้ร่วมงาน ดูแลความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน สามารถให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะ ที่เป็นประโยชน์ ให้ความสนใจต่อสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคม บ้านเมือง นโยบายของรัฐบาล สภาพเศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมของประเทศ และยังมีบทบาทที่สำคัญคือ ศึกษาวิเคราะห์ติดตามผลการนำหลักสูตรไปใช้ และเป็นวิทยากรให้

ความรู้ เรื่องหลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตรในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น บทบาทหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญ / อาจารย์ / ผู้ชำนาญการหลักสูตรท้องถิ่นในระดับท้องถิ่น ควรได้พิจารณา กำหนดบทบาทและหน้าที่ให้ชัดเจน เพราะถ้าไม่ชัดเจนจะเกิดการครอบงำจากส่วนกลาง ดังนั้นต้องพิจารณาบุคคลที่จะมาทำหน้าที่การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นควรมีลักษณะดังนี้ คือ มีความเชี่ยวชาญเทคนิคการพัฒนาหลักสูตรในด้านต่าง ๆ มีการกำหนดรูปแบบการเขียนหลักสูตร มีการวิเคราะห์ข้อมูลท้องถิ่น มีการจัดทำนโยบายทางวิชาการในท้องถิ่น มีการตั้งความมุ่งหมายของหลักสูตรท้องถิ่น มีการพิจารณาขอบเขตเนื้อหาของหลักสูตร มีการคัดเลือกวิธีการและการประเมินผลหลักสูตร จะต้องมีความเข้าใจหลักการ จุดหมาย โครงสร้างและขอบเขตของหลักสูตรแกนกลางทั้งในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาเป็นอย่างดี และต้องสามารถประสานงานวางแผนการพัฒนาหลักสูตรทั้งระดับประถมศึกษาและระดับมัธยมศึกษาให้แก่ท้องถิ่นได้ในระดับหนึ่ง

2) บทบาทหน้าที่ของครู ทั้งนี้เพราะการพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องคำนึงถึงผู้ที่มีหน้าที่ในการนำเอาหลักสูตรไปใช้ด้วยเสมอ ดังนั้นบุคคลดังกล่าวควรมีส่วนในการพัฒนาหลักสูตร ด้วย คณะกรรมการที่จัดทำหลักสูตรของโรงเรียนส่วนใหญ่จะประกอบไปด้วยครู และศึกษานิเทศก์ ซึ่งมีความสำคัญ คือครู มีบทบาทในฐานะบุคคลที่อยู่ใกล้ชิดกับนักเรียน ดังนั้นบทบาทของครูจึงเป็นผู้ให้ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็น ที่เป็นประโยชน์แก่คณะผู้จัดทำหลักสูตร มีความเชื่อถือได้ ไม่ว่าข้อมูลนั้นจะเอาไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรหรือไม่ก็ตาม ดังนั้นครูที่จะเข้ามาเป็นคณะกรรมการจัดทำหลักสูตร ควรเป็นบุคคลดังนี้ คือ เป็นบุคคลที่คณะบุคคลในโรงเรียนยอมรับว่าสามารถทำงานได้ มีเหตุผล ทำงานดี มองการณ์ไกล และมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้ร่วมงาน โดยเฉพาะในโรงเรียนและชุมชนที่อยู่ในเขตบริการ

3) บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียน เพราะผู้บริหารโรงเรียน เป็นบุคคลสำคัญที่สุดที่จะบ่งบอกว่า การนำหลักสูตรไปใช้ที่โรงเรียนจะประสบผลสำเร็จหรือไม่ ทักษะของผู้บริหาร โรงเรียนมีความสำคัญต่อหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ด้วย แต่บางครั้งเนื่องจากผู้บริหารมีภาระงาน หลายด้าน การพัฒนาหลักสูตร โดยตรงที่ผู้บริหารจะเข้าร่วมจึงเป็นไปได้ยาก แต่คำแนะนำของผู้บริหารเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ทั้งทางตรงและทางอ้อมในการนำหลักสูตรไปใช้แม้ว่าผู้บริหารจะมีบทบาทและหน้าที่ต้องกระทำหลายอย่าง แต่นักพัฒนาหลักสูตรยังต้องการความช่วยเหลือจากผู้บริหารในควมมี ประสบการณ์ ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียนระดับประถมศึกษาทราบถึงปัจจัยสำคัญๆของการศึกษา โดยเฉพาะปัญหาทางด้านการบริหารหลักสูตร แนวทางการแก้ปัญหาที่นั้น ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ มาช่วยผลักดัน

การนำหลักสูตรไปใช้อย่างจริงจัง ดังนั้นผู้บริหารจึงควรเป็นผู้ที่มีความสามารถ ทางด้านการบริหาร มีความรู้ทางวิชาการในเรื่องหลักสูตรและบริหารหลักสูตรด้วย

4) บทบาทของผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาวิชาต่าง ๆ เพราะในการพัฒนาหลักสูตรแต่ละครั้งคณะทำงานพัฒนาหลักสูตรแต่ละกลุ่มวิชา จะต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาร่วมเป็นคณะทำงาน ซึ่งการพิจารณาเลือกบุคคลเพื่อร่วมทำงานขึ้นอยู่กับลักษณะและวัตถุประสงค์แต่ละครั้ง คณะทำงานต้องมีความเชี่ยวชาญ ด้านการพัฒนาหลักสูตรและเฉพาะสาขาวิชา เพราะจะเป็นผู้ที่สามารถเข้าใจลักษณะ ธรรมชาติของสาขาวิชา เนื้อหาสาระ และความคิดรวบยอดของแต่ละสาขานั้น โดยลักษณะสำคัญของ ผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาวิชาควรมีลักษณะดังนี้ คือ มีความเชี่ยวชาญในการเลือกเนื้อหา กำหนดขอบเขตเนื้อหา แนวคิดที่สำคัญ ๆ ของสาขาวิชานั้น ๆ เพื่อกำหนดขอบเขตวิชา คำอธิบายวิชา คำอธิบายรายละเอียดวิชาในลักษณะที่เป็นหัวข้อหรือความคิดรวบยอด ตลอดจนการกำหนดวิชาเลือกเสรี เพื่อสนองตอบความต้องการ ความถนัดของผู้เรียนแต่ละบุคคล ผู้เชี่ยวชาญจะช่วยให้ข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับหลักเกณฑ์ และวิธีการศึกษาศาสตร์แต่ละสาขานั้น เช่น การศึกษาด้วยกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ หรือวิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ เพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียนรู้ต่อไป

5) บทบาทของผู้แทนชุมชนและท้องถิ่น เพราะการพัฒนาหลักสูตรในปัจจุบันได้แสวงหาความคิดที่กว้างขวางขึ้นจากกลุ่มบุคคลหลายอาชีพและผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาในสาขาต่าง ๆ รวมทั้งผู้แทนของชุมชนและท้องถิ่น เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญ ไม่น้อยไปกว่าบุคลากรทางด้านอื่น ๆ ใน คณะทำงานพัฒนาหลักสูตร ทั้งนี้เพราะในการจัดตั้งคณะทำงานเพื่อการพัฒนาหลักสูตรแม่บทในระดับประเทศก็มีการพิจารณาเลือกผู้แทนของชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกำหนดหลักสูตร ดังนั้น เพื่อให้เกิดการสอดคล้องกับการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นก็เป็นเรื่องที่มีความจำเป็นเช่นกันที่จะต้องมีการนำเอา ผู้แทนของท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมเพราะท้องถิ่นมีบทบาท และหน้าที่โดยตรงต่อการกำหนดหลักสูตร ในฐานะที่เป็นผู้ให้ข้อคิดเห็น ที่เป็นประโยชน์ต่อการกำหนดรายละเอียดในหลักสูตรที่เป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่นและความสนใจของชุมชน ทั้งนี้เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นโดยตรง ข้อมูลประกอบการกำหนดหลักสูตรส่วนหนึ่งอาจได้มาจากการใช้แบบสำรวจ แบบสอบถาม ประชากรในท้องถิ่นนั้น ๆ

6) นักเรียน ทั้งนี้เพราะการพัฒนาหลักสูตรที่ผ่านมา บางครั้งให้ความสำคัญกับผู้เรียน บางครั้งก็ไม่มีกล่าวถึง แต่ถึงแม้ว่านักเรียนจะไม่มีส่วนร่วมกับการพัฒนาและกำหนดหลักสูตรก็ตาม แต่ผลทางด้านความคิดการปฏิบัติต่างๆในการนำหลักสูตรไปใช้ นักเรียนถือ

เป็นส่วนที่มีบทบาทสำคัญ ในทางที่จะส่งผลทางอ้อมมาสู่คณะทำงานเพื่อพัฒนาหลักสูตร ดังนั้น ในการกำหนดหลักสูตรจึงมีความ จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงกระบวนการต่าง ๆ ในการนำหลักสูตร ไปใช้ เช่น กระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล เนื้อหาที่กำหนดมีความยากง่าย อย่างไร การบริหารหลักสูตรในการดำเนินการเพื่อพัฒนาหลักสูตร มีการดำเนินการในหลาย ระดับ ทั้งจากส่วนกลางและระดับท้องถิ่นส่งผลให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตัวหลักสูตร ในแต่ละระดับใช้บุคคลกรแตกต่างกันออกไป และในการกำหนดหลักสูตร จะต้องคำนึงถึง การนำหลักสูตรไปใช้ ก็ยังส่งผลให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรมีขอบเขตเพิ่ม มากขึ้นตามไปด้วย ดังนั้น การกำหนดหลักสูตรจำเป็นที่ผู้พัฒนาหลักสูตร ต้องคำนึงถึงบุคลากร ในระดับต่าง ๆ ตามลำดับ ตั้งแต่ส่วนกลาง คือหลักสูตรแม่บท เรื่อยมาจนถึงส่วนท้องถิ่น นั่นคือหลักสูตรท้องถิ่น และส่วนสำคัญอีกประการ คือการนำหลักสูตรไปใช้ ในทางปฏิบัติ ให้เกิดผลจริง เพราะถึงแม้ว่าหลักสูตรจะดี แต่ถ้านำหลักสูตรไปใช้ ยังไม่มีการบริหารหลักสูตร ที่ดี ไม่มีกิจกรรมการเรียนการสอนที่ดี เนื้อหาขาดความเหมาะสมและอื่น ๆ เหล่านี้ล้วนแต่จะ เป็นข้อจำกัดของการนำหลักสูตรไปใช้ทั้งสิ้น เพื่อการพัฒนาหลักสูตร และการนำหลักสูตร ไปใช้บังคับเกิดผล เต็มศักยภาพ การประสานความร่วมมือกันของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการ พัฒนาหลักสูตร จึงเป็นแนวทางสำคัญที่ไม่สามารถมองข้ามได้(ไพฑูริย์ สินลารัตน์. 2544 : 63-91)

1.5.1.5 ข้อควรคำนึงในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

เพื่อให้การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรมีความสอดคล้องกับความต้องการของ ท้องถิ่นและบังเกิดผลในทางปฏิบัติมากที่สุดการกำหนดขอบเขตและข้อคำนึงในการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งที่ต้องคำนึง เรื่องนี้นักพัฒนาหลักสูตรได้กำหนดข้อที่ควรคำนึงถึง ไว้ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

ทัศนีย์ สุขเมธิ (2542 : 32) กล่าวถึงข้อที่ควรคำนึง ในการพัฒนาหลักสูตร ให้สอดคล้องกับท้องถิ่นดังนี้ควรใช้ข้อมูลที่มีความเชื่อถือได้ ซึ่งการได้มาของข้อมูลอาจได้มา โดยการสำรวจการศึกษาการวิเคราะห์วิจัยทั้งนี้เพื่อให้หลักสูตรใหม่ที่ได้มามีความสอดคล้อง เหมาะสมกับบุคคลและชุมชนให้มากที่สุด กระบวนการแบบประชาธิปไตยถือเป็นสิ่งจำเป็น ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์อย่างเป็นระบบ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์เหล่านี้ล้วนแต่เป็นเครื่องช่วยในการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นต้องอาศัย ความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่ายในท้องถิ่น เช่น ศึกษาพิเศษ ผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เป็นต้น การพัฒนาหลักสูตรจะประสบความสำเร็จต้องพัฒนาคุณภาพของผู้สอนและผู้บริหาร

โรงเรียนในระดับประถมศึกษาให้สำเร็จเสียก่อน ทั้งนี้เพราะการพัฒนาหลักสูตรต้องควบคู่ไปกับการพัฒนาการสอน

สังัด อุทรานันท์ (2542 : 311) การพัฒนาหลักสูตรก่อนนำไปใช้ต้องมีการวิเคราะห์และทดลองใช้เสียก่อน เพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องให้มีคุณภาพในการนำไปใช้จริง ถึงแม้ว่าจะมีการนำไปใช้จริงแล้วก็ตาม แต่ยังคงต้องมีการวิจัยประเมินผลอย่างต่อเนื่องตลอดทั้งมีการนิเทศ ติดตามอย่างสม่ำเสมอ เอกสารหลักสูตรจะต้องมีการพัฒนาไปพร้อมๆกับหลักสูตรท้องถิ่น การพัฒนาหลักสูตร ต้องเน้นที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และให้เหมาะสมกับผู้เรียนให้มากที่สุด เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้เรียน ครูผู้สอนและผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา เป็นผู้สร้างและผู้พัฒนาหลักสูตรระดับหน่วยการเรียนรู้ ให้เหมาะสมกับท้องถิ่นด้วยตัวเอง หาใช่เป็นหน้าที่ของกรมวิชาการแต่เพียงผู้เดียว

พะยอม แก้วกำเนิด (2544 : 34) ได้กล่าวถึง การจัดการศึกษามีข้อควรคำนึงในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่นเข้ามาร่วมรับรู้และรับผิดชอบต่อการพัฒนาท้องถิ่นของเขาเอง ลักษณะสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่นมีอยู่หลายประการ

1. เป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับคำอธิบายหรือสอดคล้องใน โครงสร้างรายวิชา บัณฑิตเลือก หรือเลือกเสรี
2. มีเนื้อหาสอดคล้อง และเป็นไปตามสภาพชีวิต เศรษฐกิจและสังคมของแต่ละท้องถิ่นโดยเฉพาะ
3. มีวัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระชี้ให้เห็นถึงปัญหาและความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครองและประชาชนในแต่ละท้องถิ่น
4. มีเนื้อหาสาระสัมพันธ์สอดคล้องกับทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรมนุษย์ แผนและแนวโน้มของการพัฒนาท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์ มุ่งเน้นให้นักเรียน ได้ใช้ทรัพยากรท้องถิ่นเป็นฐานในการพัฒนาชีวิต เศรษฐกิจและสังคมของแต่ละท้องถิ่น
6. มีวัตถุประสงค์ เนื้อหาสาระสนองความต้องการของนักเรียนเฉพาะกลุ่ม โดยเฉพาะในการส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการและอาชีพ
7. มีวัตถุประสงค์ ให้นักเรียนรู้จักสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเอง รักท้องถิ่นและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาท้องถิ่น

สรุปได้ว่าสาเหตุที่ต้องมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพราะการจัดการศึกษาที่ผ่านมาไม่สอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่แท้จริงของผู้เรียน จึงเปิดโอกาสให้โรงเรียนและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นให้มากที่สุด และเปิดโอกาสให้ผู้ใช่หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่นนั้นมากยิ่งขึ้น สามารถปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมเนื้อหาเอื้อประโยชน์ให้แก่ผู้เรียน มีความรู้ ประสบการณ์ ที่จะนำไปพัฒนาตนเอง ครอบครัว และสังคม ตลอดจนส่งเสริมความถนัด ความสามารถพิเศษ และความต้องการของนักเรียน ผู้ปกครองและท้องถิ่น

1.5.1.6 ระบบและกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระดับโรงเรียน

ระบบพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะเริ่มตั้งแต่ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาหลักสูตรก่อน จากนั้นจึงจะกล่าวถึงการดำเนินการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งในการพัฒนาหลักสูตรนี้จะประกอบด้วยวิเคราะห์สภาพของท้องถิ่น การกำหนดจุดมุ่งหมาย การคัดเลือกและการจัดเนื้อหาสาระ การประเมินหลักสูตรที่สร้างเสร็จแล้ว การนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินผลที่ได้จากหลักสูตร และการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรตามลำดับ กล่าวคือ

ระบบการพัฒนาหลักสูตรจะประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ คือ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่น การกำหนดจุดมุ่งหมาย การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระ การกำหนดวิธีการประเมินผล อาจจะมีการทดลองใช้หลักสูตร การประเมินหลักสูตรที่สร้างเสร็จแล้วและการปรับปรุงหลักสูตรก่อนที่จะนำไปใช้

ระบบการใช้หลักสูตร จะประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ คือ การจัดทำเอกสารประกอบหลักสูตร การเตรียมบุคลากร การบริหารและบริการหลักสูตร การดำเนินการสอนตามหลักสูตร และการนิเทศการใช้หลักสูตร

ระบบการประเมินหลักสูตร จะประกอบด้วยกิจกรรม 2 ประการ คือ การประเมินผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตร และการประเมินระบบหลักสูตรทั้งหมด สำหรับการปรับปรุงแก้ไขในหลักสูตรนั้น เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนา หลักสูตร การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรจะดำเนินการปรับปรุงแก้ไขในระบบย่อยระบบใดก่อนหรือหลังก็ได้ โดยใช้กระบวนการแบบเดียวกันกับการพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาใหม่ทุกประการ (สังค อุทรานันท์, 2542 : 24 – 36)

สรุปได้ว่า ระบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นประกอบด้วย ระบบการพัฒนาหลักสูตร ระบบการใช้หลักสูตร ระบบการประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร และจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาวิเคราะห์จากระบบข้อมูลพื้นฐาน เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และท้องถิ่นอย่างแท้จริง

แผนภูมิที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ของระบบการพัฒนาหลักสูตร (สังัด อุทรานันท์. 2542 : 24 – 36)

คังนั้นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระดับโรงเรียน ควรมีขั้นตอนการดำเนินงาน คังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2540 : 35 – 37)

1. ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร

- 1.1 จัดให้ความรู้เรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้อง
- 1.2 แต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วม โดยอาจเชิญผู้เชี่ยวชาญหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น มาเป็นวิทยากรหรือเป็นที่ปรึกษา
- 1.3 รวบรวม ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสภาพท้องถิ่น อาทิ สภาพภูมิศาสตร์ สภาพเศรษฐกิจ อาชีพ สังคม ประเพณี ค่านิยม วัฒนธรรม แนวโน้มการพัฒนา

ท้องถิ่น รวมทั้งการประเมินความต้องการจำเป็น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและสอดคล้องกับผู้เรียน
ท้องถิ่นมากที่สุด

1.4 จัดทำแผนงานหรือโครงการพัฒนาหลักสูตรและส่งเสริมให้ครูผู้สอน
ได้พัฒนาหลักสูตรครบทุกกลุ่มประสบการณ์

1.5 ศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ครูผู้สอน
ได้พัฒนาหลักสูตรครบทุกกลุ่มประสบการณ์

1.6 เลือกและกำหนดแนวปฏิบัติ รายละเอียดที่ควรได้รับการพัฒนา

1.7 กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เพื่อมุ่งแก้ปัญหาและความต้องการ
ที่ได้จากการศึกษาวิเคราะห์

1.8 เลือกและจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อเป็นสื่อกลาง
ในการพัฒนาผู้เรียน

1.9 กำหนดวิธีวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย

1.10 ทดลองใช้หลักสูตร หลังจากพัฒนาเสร็จและดำเนินการประเมิน
คุณภาพขั้นต้นแล้วก็จะนำเอาหลักสูตรไปใช้ในสถานการณ์จริง การทดลองใช้หลักสูตรถือว่า
มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการศึกษาหาจุดอ่อน หรือข้อบกพร่องต่างๆ เพื่อหา
ทางแก้ไขให้ดีขึ้น

1.11 ประเมินผลหลักสูตรหลังจากที่ได้ทำการทดลองใช้หลักสูตรแล้ว
ควรทำการประเมินหลักสูตรว่าเป็นอย่างไร มีส่วนไหนที่ควรจะได้รับการปรับปรุงแก้ไขบ้าง
มีจุดอ่อนหรือไม่เหมาะสมด้านใดบ้าง ต้องปรับปรุงให้เป็นที่เหมาะสมก่อนนำไปใช้จริง ๆ
ต่อไป

2. ขั้นการนำหลักสูตรไปใช้

2.1 จัดประชุมชี้แจง สร้างความตระหนักและส่งเสริมให้ครูนำหลักสูตร
และเอกสารต่าง ๆ ที่ได้สร้างขึ้น ไปใช้ในการสอนจริงทุกหลักสูตร

2.2 แต่งตั้งคณะกรรมการติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตร

2.3 จัดหาเครื่องมือ เครื่องใช้ วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นและอำนวยความสะดวก
ต่าง ๆ แก่ครูในการนำหลักสูตรไปใช้

3. ขั้นการประเมินหลักสูตร

3.1 จัดประชุมชี้แจง ให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับขั้นตอนและรูปแบบ
การประเมิน และวิธีการจัดทำเครื่องมือประเมินผล

3.2 แต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลการใช้หลักสูตร โดยให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และให้ข้อเสนอแนะ

3.3 จัดทำแผนงานหรือปฏิทินปฏิบัติงาน หรือโครงการประเมินหลักสูตร

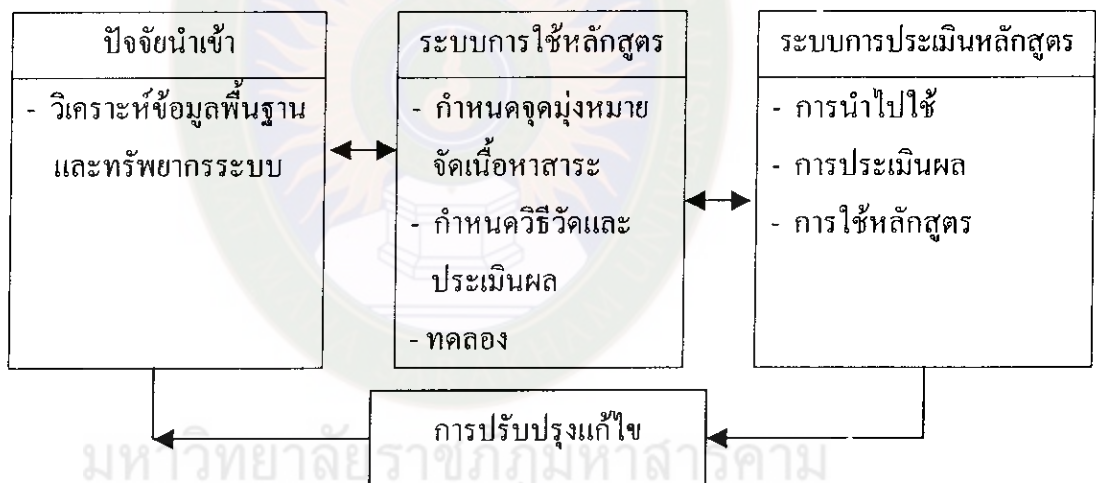
3.4 จัดหาวัสดุ อุปกรณ์ที่จำเป็น และเครื่องมือประเมินหลักสูตร

3.5 นิเทศ กำกับ ติดตามผลการประเมินหลักสูตร

3.6 นำผลการประเมินไปแก้ไขปรับปรุงหลักสูตร

3.7 รายงานผล เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรแก่โรงเรียน อื่น ๆ และหน่วยงานต้นสังกัด

สรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระดับโรงเรียนเป็นการจัดระเบียบขั้นตอนการดำเนินงานด้วยวิธีระบบ ผู้วิจัยจึงขอเสนอรูปแบบกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเชิงระบบซึ่งมีองค์ประกอบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลลัพธ์ และผลย้อนกลับ เพื่อการปรับปรุงแก้ไข ดังแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2540 : 35 – 37)

จากการศึกษาเนื้อหาดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นนั้นเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้น โดยอาศัยความร่วมมือกันระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ที่ต้องมีการระดมความคิดและจัดเตรียมความพร้อมในการดำเนินงานในแต่ละฝ่าย ซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้คือ

1. การแต่งตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร
2. การวางแผนในการพัฒนาหลักสูตร
3. การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรไว้อย่างชัดเจน
4. ความพร้อมของเอกสารประกอบหลักสูตร
5. การจัดประชุมครูเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
6. การจัดประชุมชี้แจงนักเรียน ผู้ปกครองเกี่ยวกับแผนการหรือโครงการพัฒนาหลักสูตร
7. การเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมาเป็นที่ปรึกษา
8. การจัดแหล่งวิทยากรและเอกสารค้นคว้าในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น
9. การนำทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร
10. การขอความร่วมมือจากหน่วยต้นสังกัด
11. การจัดสรรงบประมาณสอดคล้องกับการดำเนินงานด้านหลักสูตร
12. ความเพียงพอของงบประมาณในการดำเนินงาน
13. ความคล่องตัวในการใช้จ่ายงบประมาณ
14. การสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานหรือองค์กรภายนอก
15. การประชาสัมพันธ์หลักสูตร

1.5.2 การนำหลักสูตรไปใช้

การนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ในสถานศึกษา เป็นกระบวนการที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะประสิทธิภาพของผู้เรียนจะเป็นไปตามที่กำหนดไว้หรือไม่ขึ้นอยู่กับประเด็นที่ว่าครูสามารถการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามที่หลักสูตรกำหนดไว้หรือไม่ ซึ่ง สงัด อุทรานันท์ (2542 : 277) กล่าวถึง บทบาทของบุคลากร ภารกิจ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ไว้ดังนี้

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ประกอบด้วย

- หน่วยงานส่วนกลาง หมายถึง หน่วยงานหรือคณะบุคคลที่กำหนดที่พัฒนาหลักสูตรเพื่อให้หน่วยงานในท้องถิ่นเป็นผู้ใช้ ยกตัวอย่าง เช่น ศูนย์พัฒนาหลักสูตรของกรมวิชาการซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการพัฒนาหลักสูตร สำหรับใช้ในโรงเรียน ประถมศึกษาและมัธยมศึกษา หน้าที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร 2 ลักษณะ คือการบริหารและบริการหลักสูตร ให้การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

- หน่วยงานส่วนท้องถิ่น หมายถึง หน่วยงานหรือผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปสู่การเรียนการสอน เช่น โรงเรียนหรือสถานศึกษาต่าง ๆ งานที่โรงเรียนหรือสถานศึกษาจะต้องรับผิดชอบในการใช้หลักสูตร คือ การใช้หลักสูตร การบริหารและบริการหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

2) งานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ประกอบด้วย

- งานบริหารและบริการหลักสูตร ประกอบด้วย งานเตรียมบุคลากร เป็นงานที่สำคัญมาก ก่อนที่จํานำหลักสูตรใดไปใช้ ควรจะได้มีการให้ความรู้หรือชี้แจงให้ผู้ที่จะใช้หลักสูตรมีความเข้าใจถึงจุดมุ่งหมายหลักการ โครงสร้าง แนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดและประเมินผลตามหลักสูตรที่ได้จัดทำขึ้น การเตรียมบุคลากรเพื่อการใช้หลักสูตรใหม่ อาจดำเนินการได้หลายวิธี เช่น วิธีการประชุมชี้แจง การฝึกอบรม การประชุมสัมมนา การเผยแพร่ทางเอกสารและสื่อมวลชนต่าง ๆ เป็นต้น การจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตร เป็นงานสำคัญของหัวหน้าสถานศึกษา การจัดครูเข้าสอนจําเป็นต้องคำนึงถึงความรู้ความสามารถ ตลอดจนความสมัครใจของครูแต่ละคน เพื่อการพัฒนาศักยภาพของครูในการใช้ หลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การบริหารและบริการวัสดุหลักสูตร เป็นเอกสารหลักสูตรและสื่อ การเรียนการสอนทุกวิชาที่จัดทำขึ้น เพื่อให้ความสะดวกและช่วยเหลือครูให้สามารถใช้หลักสูตรได้อย่างถูกต้อง โรงเรียนจะต้องดำเนินการบริหารและบริการวัสดุหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพสูงสุด ให้ทั่วถึงทันเวลา ทุกกลุ่มประสบการณ์ และ การบริการหลักสูตรภายในโรงเรียน เป็นการจัดอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้แก่ผู้ใช้หลักสูตร เช่น การบริการห้องสอนวิชาเฉพาะ บริการห้องสมุด สื่อการเรียนการสอน บริการเครื่องมือในการวัดและประเมินผล และการบริการแนะแนว ฯลฯ เป็นต้น ผู้บริหารโรงเรียนควรจัดหาแหล่งวิชาการต่างๆ เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์และสะดวกแก่การใช้หลักสูตรมากที่สุด

- งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตรประกอบด้วย การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น เนื่องจากหลักสูตรส่วนกลางที่ยกร่างขึ้นมา มักไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ควรจะได้มีการปรับหลักสูตรกลางให้มีความเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นที่ใช้หลักสูตรนั้น ๆ การจัดทำแผนการสอน เป็นการขยายรายละเอียดของหลักสูตรสู่ภาคปฏิบัติโดยการกำหนดกิจกรรมและเวลาไว้อย่างชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้ การจัดทำแผนการสอนมักกระทำเป็นรายวิชา หรือเป็นรายชั้นเรียน แผนการสอนควรแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแรก เป็นแผนการสอนระยะยาว และอีกส่วนหนึ่งเป็นแผนการสอนระยะสั้น ซึ่งนำเอาแผนการสอนระยะยาวมาขยายเป็นรายละเอียดสำหรับการสอน

ในแต่ละครั้ง แผนการสอนเป็นสิ่งจำเป็นต่อการจัดการเรียนการสอนและเป็นแนวทางในการใช้หลักสูตรของครู หากไม่มีการจัดทำแผนการสอน การใช้หลักสูตรก็จะเป็นไปอย่างไม่มีจุดหมาย ทำให้เสียเวลาหรือบกร่องในการใช้หลักสูตรเป็นอย่างมาก ส่งผลต่อความล้มเหลวของหลักสูตรในที่สุด การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ควรเริ่มจากการพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้ในแผนการสอนแต่ละครั้งนั้นมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญอย่างไร การที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ จะต้องให้ผู้เรียนได้ทำกิจกรรมใดบ้าง จุดมุ่งหมายเรื่องใดเรื่องหนึ่งอาจสามารถจัดกิจกรรมได้หลายวิธี ดังนั้น ครูผู้สอนควรพิจารณาคัดเลือกกิจกรรมที่ก่อให้เกิดความรู้หรือประสบการณ์ และสามารถทำให้บรรลุ จุดมุ่งหมายได้ง่ายที่สุด เร็วที่สุด ประหยัดทั้งเวลา แรงงานและค่าใช้จ่ายให้มากที่สุด การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ระบบการจัดการศึกษาของโรงเรียน ประกอบด้วยระบบย่อย 3 ระบบ คือ ระบบหลักสูตร ระบบการเรียนสอน และระบบการวัดและประเมินผล การวัดและประเมินผลการเรียนที่ดำเนินการอย่าง ถูกต้องตามหลักการของหลักสูตร จะช่วยบ่งบอกถึงความสัมฤทธิ์ผลการใช้หลักสูตรได้ดี ครูผู้สอนจะต้องศึกษาจุดประสงค์และจุดเน้นของหลักสูตรให้เข้าใจอย่างชัดเจน จากนั้นจึงศึกษาเกี่ยวกับระเบียบวิธีการต่าง ๆ อย่างถูกต้องและครบถ้วน จะเป็นการช่วยให้การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

- งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ประกอบด้วย การนิเทศและการติดตามผลการใช้หลักสูตร ในระหว่างการใช้หลักสูตรนั้นหน่วยงานส่วนกลางควรได้จัดส่งเจ้าหน้าที่ไปให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร เป็นการเพิ่มเติมและติดตามผลการใช้หลักสูตรในโรงเรียนว่าได้ดำเนินการด้วยความถูกต้องมีปัญหาใดเกิดขึ้นหรือไม่หากมีปัญหา ก็จะได้หาทางแก้ไขให้ลุล่วงลงไป สำหรับหน่วยงานในระดับท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้ใช้หลักสูตร ก็อาจจะมีการดำเนินการให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร เพื่อให้ครูได้ดำเนินการใช้หลักสูตรอย่างถูกต้อง การจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการใช้ หลักสูตรภารกิจนี้ เป็นส่วนที่อยู่ในความรับผิดชอบของหน่วยงานส่วนกลาง สนับสนุนหน่วยงาน ให้สามารถดำเนินการใช้หลักสูตรด้วยความมั่นใจ การจัดตั้งศูนย์วิชาการ อาจทำในลักษณะของศูนย์ให้บริการแนะนำช่วยเหลือหรือจัดตั้งโรงเรียนตัวอย่าง วิธีการนี้ จะกระตุ้นให้โรงเรียนมีความกระตือรือร้น ในการพัฒนาประสิทธิภาพการใช้หลักสูตรภายในโรงเรียนและส่งเสริม ให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การใช้หลักสูตรในระหว่างโรงเรียนอีกด้วย

- บทบาทของบุคลากรในการใช้หลักสูตร ประกอบด้วย บทบาทผู้บริหาร โรงเรียน จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรอย่างชัดเจน บริการวัสดุหลักสูตรและ

สื่อการเรียนการสอนนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรภายใน กระตุ้นและส่งเสริมการใช้หลักสูตรอย่างถูกต้อง และจัดสวัสดิการครูอย่างมีประสิทธิภาพ บทบาทครูผู้สอนจะต้องศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจอย่างชัดเจน ปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่น ทำการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงสุด แสวงหาวิธีการที่เหมาะสมในการใช้หลักสูตร ปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ตนรับผิดชอบอย่างเต็มที่ และช่วยเหลือและให้บริการแก่ครูผู้ใช้หลักสูตร

ดังนั้น การนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้ในสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอนรวมทั้งบุคลากรที่เกี่ยวข้องในฐานะผู้นำนโยบายสู่การปฏิบัติโดยตรง ควรมีความรู้ ความเข้าใจ จุดมุ่งหมายของ หลักสูตรและแนวทางปฏิบัติในการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอย่างถูกต้อง คำนึงถึงการจัดบุคลากรตามความสามารถและความพึงพอใจ การจัดองค์กรสวงานสนับสนุน การบริหาร การนิเทศกำกับควบคุม ตลอดจนการวางแผนการสอนและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน หากดำเนินการอย่างเป็นระบบ ปฏิบัติหน้าที่อย่างสมบูรณ์ จะช่วยทำให้การนำหลักสูตรไปใช้ประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ได้มากที่สุด

สรุปได้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้ในสถานศึกษา ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งผู้พัฒนาและผู้ใช้หลักสูตรควรมีการศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจอย่างชัดเจน มีการร่วมมือ ส่งเสริม สนับสนุน และประสานงานกับระหว่างเครือข่ายทางวิชาการ ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน และในประเด็นดังกล่าว สามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ ดังนี้

1. การจัดประชุมชี้แจงนักเรียน ผู้ปกครองเกี่ยวกับการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้
2. การแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินผลการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้
3. การจัดประชุมชี้แจงครูเกี่ยวกับการกำหนดจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม วิธีวัดและประเมินผล
4. การจัดอบรมเพื่อส่งเสริมให้ครูสร้างเครื่องมือวัดและประเมินผลได้ด้วยตนเอง
5. การจัดเตรียมสถานที่ แหล่งวิชาการเพื่อสนับสนุน การนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้อย่างเพียงพอ
6. การจัดทำกำหนดการสอน แผนการสอนที่ครอบคลุมเนื้อหาและกิจกรรมตามโครงสร้างหลักสูตรท้องถิ่น

7. การจัดกิจกรรมตามโครงสร้างหลักสูตรท้องถิ่นที่หลากหลายสนองความต้องการนักเรียน
8. การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้
9. การจัดทำสื่อ วัสดุอุปกรณ์ และเอกสารประกอบหลักสูตรท้องถิ่นอย่างเพียงพอ สามารถนำไปใช้ได้จริง
10. การนำภูมิปัญญาและทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ในการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้
11. การขอความช่วยเหลือ นิเทศ กำกับติดตามจากหน่วยงานต้นสังกัดในการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้
12. การให้ท้องถิ่นร่วมกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผล
13. การจัดทำเอกสารแสดงผลการประเมินการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้พร้อมให้ตรวจสอบได้
14. การประเมินผลการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้เป็นระยะ
15. การนำผลการประเมินมาปรับปรุงแก้ไขกระบวนการนำหลักสูตรท้องถิ่นไปใช้

1.5.3 การประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรมีจุดประสงค์เพื่อพิจารณาทบทวนเกี่ยวกับคุณภาพของหลักสูตรที่ได้พัฒนาขึ้น เช่น เอกสาร หลักสูตร วัสดุหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอน ผู้เรียน ความคิดเห็นของผู้ใช้หลักสูตร และความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้องในท้องถิ่น เป็นต้น แนวทางการประเมินหลักสูตรสามารถทำได้ 3 ระยะด้วยกันคือ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2537 : 217 – 221) ระยะก่อนโครงการ ขั้นการร่างและการพัฒนาหลักสูตร ระยะระหว่างโครงการ ขั้นการประเมินหลักสูตรทั้งระบบ และระยะหลังโครงการ ขั้นการประเมินหลักสูตรทั้งระบบ

จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรโดยทั่วไปมี 2 ประการ คือ

1. การประเมินเพื่อการปรับปรุงหลักสูตร คือ การประเมินในระหว่างการปฏิบัติงานพัฒนาหลักสูตร โดยมีการวัดเป็นระยะ ๆ ในระหว่างการทดลองใช้หลักสูตรแล้วนำผลมาประเมินว่า แต่ละขั้นตอนของหลักสูตรมีความเหมาะสมและสามารถปฏิบัติได้ดีเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง เป็นประโยชน์ในการที่จะปรับปรุงส่วนประกอบทุกส่วนของหลักสูตรให้ถูกต้องก่อนที่จะนำไปใช้จริงต่อไป

2. การประเมินเพื่อสรุปผลว่า คุณค่าของการพัฒนาหลักสูตรมีความเหมาะสมหรือไม่ หลักสูตรได้สนองความต้องการของผู้เรียนและท้องถิ่นเพียงใด ควรจะใช้ต่อไป หรือควรที่จะยกเลิกทั้งหมด หรืออาจเลิกเพียงบางส่วนและปรับแก้ในส่วนใด

ขั้นตอนการประเมินหลักสูตร ประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การประเมินจุดมุ่งหมายในระดับต่าง ๆ ได้แก่ จุดมุ่งหมายทั่วไปของหลักสูตร จุดมุ่งหมายเฉพาะวิชาและจุดมุ่งหมายในการเรียน เพื่อที่ว่าจุดมุ่งหมายเหล่านี้เหมาะสมสอดคล้องกับผู้เรียนและสภาพแวดล้อมหรือไม่เพียงใด

2. การประเมินโครงการการศึกษาของโรงเรียนทั้งระบบ การประเมินผลโครงการต่าง ๆ ที่จะช่วยให้ทราบว่า การใช้หลักสูตรบรรลุความมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ เช่น การเตรียมความพร้อมของโรงเรียนในการใช้หลักสูตร การดำเนินงานของกลุ่มโรงเรียน การจัดเตรียมงบประมาณ การฝึกอบรม การแนะแนว ห้องสมุด ได้กระทำไปมากน้อยเพียงใด และโครงการที่ได้กระทำไปมีประสิทธิภาพหรือไม่

3. การประเมินการเลือกเนื้อหาสาระของวิชา การเลือกและจัดประสบการณ์ การเรียน สื่อการเรียน ได้จัดและดำเนินไปเหมาะสมมากน้อยเพียงใด และการจัดประสบการณ์ ได้สัดส่วนกันครบ ทุกด้านและมีความเหมาะสมหรือไม่

4. การประเมินการสอน การประเมินเพื่อจะดูการสอนของครูดำเนินไปโดยยึดถือจุดมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ นั่นคือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน เทียบได้กับความสามารถ ในการสอนของครูจะบ่งชี้ว่ากระบวนการเรียนการสอนได้ดำเนินไปสู่ความมุ่งหมายของหลักสูตรได้ดีเพียงใด

5. การประเมินโครงการใช้หลักสูตร เป็นการประเมินโครงการ การดำเนินงานใช้หลักสูตร ถึงแม้ว่าแต่ละโครงการได้วางแผนและขั้นตอนของการประเมินผลไว้อย่างดีแล้วก็ตาม แต่การดำเนินงานอาจจะมีข้อผิดพลาดได้ ซึ่งจะทำให้การประเมินเพื่อสรุปผลของหลักสูตร อาจเกิดขึ้นผิดพลาดได้ ดังนั้น จึงต้องมีการประเมินผลโครงการเพื่อการตรวจสอบอีกชั้นหนึ่ง

อย่างไรก็ตาม การประเมินผลหลักสูตรจำเป็นอย่างยิ่ง ต้องอาศัยกระบวนการวิเคราะห์หลักสูตร ทั้งนี้เนื่องจากการวิเคราะห์หลักสูตร เป็นการศึกษารายละเอียดสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างมีระบบ มี หลักเกณฑ์ ด้วยความระมัดระวังมีเหตุผลและมีเทคนิค ให้ความสนใจต่อรายละเอียดในการวางแผนอย่างเป็นระบบที่ชัดเจน โดยพยายามรวบรวมข้อมูลให้มากที่สุด ก่อนการตัดสินใจ

การวิเคราะห์หลักสูตรเชิงระบบนั้น ควรเริ่มต้นหาข้อมูลเกี่ยวกับระบบที่จะใช้วิเคราะห์ให้แน่นอน เพราะระบบที่ใช้วิเคราะห์นั้นขึ้นอยู่กับ ทักษะของผู้วิเคราะห์ปัญหาและความเข้าใจที่มีต่อลักษณะและโครงสร้างของปัญหานั้นเป็นสำคัญ กรอบวิเคราะห์เชิงระบบนั้นมีปัญหาเฉพาะเรื่อง เฉพาะปัญหา กรอบวิเคราะห์หลักสูตรจึงไม่อาจกำหนดให้มีลักษณะที่ใช้ได้ทุกเหตุการณ์และทุกโอกาส แต่อาจกำหนดไว้เมื่อมีการประเด็นปัญหา หรือสิ่งที่ต้องการวิเคราะห์ก่อน ขั้นตอนของการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อแสวงหาวิธีการที่ดี คือ

1. รวบรวมข้อมูล
2. ระบุปัญหาทั้งหมดอย่างชัดเจน
3. ค้นหาข้อสรุปอื่นๆ ที่เป็นไปได้
4. ตัดสินใจเลือกประเด็นปัญหา
5. เลือกวิธีแก้ปัญหาคือดีที่สุด
6. ปฏิบัติแก้ปัญหาคือดีที่สุด
7. ประมวลผลตรวจสอบวิธีการ

สำหรับการวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อการประเมินและการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรส่วนใหญ่ จะกำหนดกรอบการวิเคราะห์ไว้ดังนี้

1. การประเมินเอกสารหลักสูตร
2. การประเมินกระบวนการใช้หลักสูตร
3. การประเมินผลผลิตของหลักสูตร
4. การประเมินระบบหลักสูตรหรือการประเมินโครงการทั้งหมด

อนึ่ง การวิเคราะห์ประเมินผลหลักสูตรก่อนนำไปใช้จริงมีรูปแบบการประเมินหลายวิธี ในที่นี้จะกล่าวถึงรูปแบบการประเมินหลักสูตรด้วยการวิเคราะห์ระบบที่เรียกว่า CIPP (The CIPP Model of Evaluation) นั่นคือการพิจารณาจุดประสงค์ของการประเมินหลักสูตร โดยพยายามรวบรวมข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการตัดสินใจ ก่อนการดำเนินงานต่างๆ ซึ่งต้องอาศัยการวิเคราะห์ระบบมาช่วย เพื่อจะทำให้การประเมินนั้นๆ มีความชัดเจนขึ้น รูปแบบการประเมินแบบซิปปี ประกอบด้วย 4 ส่วนดังนี้ (วิชัย วงศ์ใหญ่, 2537 : 252 – 253)

1. การประเมินสภาวะแวดล้อม (Context) หมายถึง สภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สังคม ประเพณี วัฒนธรรมของท้องถิ่นที่จะเป็นตัวการสำคัญ ในการนำในการพัฒนาหลักสูตรเพราะสภาพแวดล้อมเป็นตัวกำกับ และมีอิทธิพลต่อกิจกรรมที่เกิดขึ้นเสมอ การประเมินสภาวะแวดล้อมนี้จะทำให้ทราบทิศทาง และช่วยในการกำหนดจุดมุ่งหมาย

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input) หมายถึง การศึกษาองค์ประกอบที่จะนำเข้าไปสู่ระบบหรือกระบวนการพัฒนาหลักสูตร เช่น ผู้เรียน ได้แก่ สถิติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ ทักษะ และสภาพแวดล้อมทางครอบครัวด้านอื่นๆ ก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการพัฒนาหลักสูตร นอกจากตัวผู้เรียนแล้ว ยังมีครูผู้สอน งบประมาณ สื่ออุปกรณ์ จะประเมินเรื่องใดควรมีกรอบประเมินที่ชัดเจน

3. การประเมินกระบวนการ (Process) หมายถึง การประเมิน การปฏิบัติ กิจกรรมต่าง ๆ ว่าเป็นไปตามจุดประสงค์ได้มากน้อยเพียงใด

4. การประเมินผลผลิต (Product) หมายถึง การประเมินผลผลิตและผลกระทบของหลักสูตรว่าได้ผลตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ เป็นการตัดสินใจเพื่อเริ่มวงจรการประเมินใหม่ การประเมินส่วนนี้หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนที่ได้ผ่านกระบวนการเรียนการสอนมาแล้ว ผู้ประเมินต้องประเมินว่าคุณภาพของผู้เรียนทั้งทางสติปัญญา ร่างกาย และเจตคติได้เปลี่ยนแปลงไป ตามความมุ่งหวังของหลักสูตรหรือไม่ประการใด โดยเปรียบเทียบกับผลก่อนที่จะได้รับการจัดกระทำหรือกระบวนการนั่นเอง

สรุปได้ว่า การประเมินหลักสูตร เป็นขั้นตอนที่ซับซ้อน ผู้ประเมินจะต้องใช้ความรู้ความสามารถ และมีวิสัยทัศน์อันกว้างไกล ในเรื่องที่จะประเมินว่าจะทำการประเมินตรงจุดใดและใน รูปแบบใด มีแนวความคิดการประเมินผลหลักสูตร ดังนี้

1. กำหนดรูปแบบและจุดประสงค์ของการประเมินให้ชัดเจน
  2. รวบรวมข้อมูลที่เป็นสำหรับการประเมินหลักสูตรให้มาก
  3. กำหนดเกณฑ์และเครื่องมือในการประเมินอย่างรอบคอบ
  4. วิเคราะห์ผลการประเมินอย่างระมัดระวังและเที่ยงตรง
  5. นำผลจากการประเมินผลหลักสูตรไปพัฒนาหลักสูตรต่อไป
- และจากการศึกษาเนื้อหาดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปเป็นภาพรวมได้ดังนี้
1. การจัดอบรมครูเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตรท้องถิ่น
  2. การแต่งตั้งคณะกรรมการประเมินหลักสูตรท้องถิ่น
  3. การกำหนดแผนงานหรือโครงการประเมินหลักสูตรท้องถิ่นไว้อย่างชัดเจน
  4. การกำหนดเกณฑ์และเครื่องมือประเมินหลักสูตรท้องถิ่นไว้อย่างรอบคอบ
  5. การให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการประเมินหลักสูตรท้องถิ่น
  6. การขอความร่วมมือจากหน่วยงานต้นสังกัดในการประเมินหลักสูตรท้องถิ่น

7. การประเมินสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับความสอดคล้องด้านเศรษฐกิจ สังคม และทิศทางการพัฒนาท้องถิ่น

8. การประเมินปัจจัยเบื้องต้นเกี่ยวกับความเหมาะสมด้านคุณลักษณะของ นักเรียน ครู สื่อ วัสดุอุปกรณ์ งบประมาณ

9. การประเมินกระบวนการเกี่ยวกับการดำเนินงาน ตาม โครงการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่น

10. การประเมินผลผลิตเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์และคุณลักษณะของนักเรียน ผ่านกระบวนการเรียนการสอนตาม หลักสูตรท้องถิ่น

11. การประเมินผลเพื่อปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรท้องถิ่นเป็นระยะ

12. การประเมินผลกระทบที่เกิดจากโครงการพัฒนาหลักสูตร

13. การวิเคราะห์ผลการประเมินหลักสูตรท้องถิ่นอย่างระมัดระวัง

14. การนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงแก้ไขกระบวนการนำหลักสูตร ท้องถิ่นไปใช้

15. การรายงานและเผยแพร่ผลการประเมินหลักสูตรท้องถิ่น ให้หน่วยงาน ต้นสังกัดและผู้เกี่ยวข้องทราบเป็นระยะ

2. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 งานวิจัยในประเทศ

สุมาลี ศรีพุทธรินทร์ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความคิดเห็นของครูผู้สอนผู้บริหารและ กรรมการ โรงเรียนระดับประถมศึกษาต่อการพัฒนาวิชาชีพตามความต้องการของชุมชน ตาม แผนปฏิรูป การศึกษาของโรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดยโสธร ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอน ผู้บริหารและกรรมการโรงเรียนระดับประถมศึกษา มีความคิดเห็นต่อการพัฒนา หลักสูตรวิชาชีพตามความต้องการของท้องถิ่น โดยส่วนรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากและไม่แตกต่างกัน

เสริมศักดิ์ ช่วยอุปการ (2540 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การดำเนินงาน พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนระดับประถมศึกษาในโครงการปฏิรูปการศึกษา สำนักงาน การประถมศึกษาในจังหวัดชัยภูมิ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้บริหารและครูผู้สอนมีการดำเนินงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการดำเนินงานอยู่ในระดับ

ปานกลางทุกด้าน ได้แก่ ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการนำหลักสูตรไปใช้ และด้านการประเมินหลักสูตร ตามลำดับ และเมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่ มีการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านการนำหลักสูตรไปใช้ ด้านการประเมินหลักสูตร และด้านการพัฒนาหลักสูตร ตามลำดับ ส่วนโรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดเล็ก มีการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ได้แก่ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการนำหลักสูตรไปใช้ และด้านการประเมินหลักสูตร ตามลำดับ ประการสุดท้าย จากการเปรียบเทียบระดับการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจำแนกตามสถานภาพ พบว่า ผู้บริหารและครูผู้สอน มีการดำเนินงานทั้งโดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน เมื่อจำแนกตามขนาดโรงเรียน พบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่ มีการดำเนินงานโดยรวมแตกต่างจากโรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดเล็ก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการพัฒนาหลักสูตร โรงเรียนทุกขนาด มีการดำเนินงานไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านการนำหลักสูตรไปใช้ และด้านการประเมินหลักสูตร พบว่า โรงเรียนขนาดใหญ่ มีการดำเนินงานแตกต่างจากโรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดเล็ก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสอง

อนุชา สุคตประเสริฐ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ปัญหาการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นตามทัศนะของผู้บริหารและครูวิชาการของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย ผลการศึกษา พบว่า ปัญหาการบริหารหลักสูตรท้องถิ่น โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับปานกลาง แต่มีความต้องการที่จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในระดับมาก ส่วนความคิดเห็นของผู้บริหารและครูวิชาการ โรงเรียนประถมศึกษา ที่มีต่อปัญหาการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน

สุพิศม์ สมศรี (2541 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัย พบว่า สภาพการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน และมีข้อสังเกตว่า ด้านที่มีการปฏิบัติมากเป็นอันดับแรก คือ การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติเป็นอันดับสุดท้ายคือการจัดทำคำอธิบายรายวิชา ปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา โดยภาพรวมพบว่า มีปัญหาอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า เกือบทุกด้านมีปัญหาอยู่ในระดับมากยกเว้นด้านการจัดการ ซึ่ง

มีปัญหาอยู่ในระดับน้อย ในงานวิจัยนี้ได้ให้ข้อสังเกตว่า ด้านที่มีปัญหามากเป็นอันดับแรกคือ ด้านวัสดุอุปกรณ์และอาคารสถานที่ ส่วนที่มีปัญหาอันดับสุดท้ายคือด้านการจัดการ ข้อเสนอแนะในการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนประถมศึกษากลุ่มตัวอย่างได้เสนอแนะมากที่สุด 4 ประเด็น ดังนี้ ประเด็นแรก ควรส่งเสริมให้บุคลากรเข้าร่วมสัมมนาเพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ประเด็นที่ 2 ควรส่งเสริมให้นำวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ประเด็นที่ 3 ควรลดขั้นตอนการใช้จ่ายเงินงบประมาณและประเด็นสุดท้าย มีการจัดการสัมมนาให้ความรู้แก่ครูเกี่ยวกับการใช้และการพัฒนาหลักสูตร

อุบล ชลประสพ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา พบว่า ปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานต่างกัน มีปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน แต่ด้านการจัดระบบข้อมูลพื้นฐานมีปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผู้บริหารที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน แต่ด้านการจัดทำแผนการสอน คู่มือครูและสื่อการสอน มีปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุชาดา บุญฤทธิ์ (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา สภาพการใช้หลักสูตรท้องถิ่นของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลการวิจัยพบว่า

1. ความสอดคล้องของหลักสูตรท้องถิ่นของจังหวัดแม่ฮ่องสอนกับหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราชการ 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ผู้ประเมินทุกคนมีความเห็นตรงกันว่า หลักสูตรท้องถิ่นมีความสอดคล้องกับหลักสูตรประถมศึกษา ทั้งด้านจุดประสงค์ เนื้อหา และกิจกรรมการเรียนการสอน ยกเว้นเรื่องประเมินผลสำคัญ ผู้ประเมินทุกคนเห็นว่า ไม่สอดคล้องกับหลักสูตรประถมศึกษาทั้ง 3 ด้าน

2. สภาพการใช้ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

- 2.1 ด้านการใช้หลักสูตรท้องถิ่น ลักษณะการจัดกิจกรรมของครู เน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ปฏิบัติกิจกรรมที่หลากหลายโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ และคุณธรรม คุณนิสัย ครูเป็นผู้แนะนำ และกำกับดูแลกิจกรรมที่ครูใช้มากที่สุด 5 อันดับ ประกอบด้วย การสรุป การอภิปราย การซักถาม การสนทนาและการรายงาน ส่วนกิจกรรมที่ครูใช้น้อยที่สุด

5 อันดับแรก ประกอบด้วย การสร้างข้อตกลง การวิเคราะห์ การวางแผน การสาธิต และการกำหนดเป็นข้อปฏิบัติ นอกจากนี้ยังมีบางกิจกรรมในแผนการสอนที่เด็กปฏิบัติไม่ได้ เพราะมีปัญหาด้านการสื่อสารภาษา

2.2 ปัญหา อุปสรรค เกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น

2.2.1 ปัญหาอุปสรรคด้านการใช้หลักสูตรท้องถิ่น การขาดแคลนวัสดุหลักสูตร ได้แก่ รายละเอียดเนื้อหาที่ใช้สอน เอกสารค้นคว้าสำหรับครูและนักเรียน นอกจากนี้ยังพบปัญหาด้านเนื้อหา และกิจกรรมในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ และกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยไม่ชัดเจน

2.2.2 ปัญหาอุปสรรค ด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น บุคลากรที่เป็นผู้พัฒนาหลักสูตรขาดความรู้ ความเข้าใจในจุดมุ่งหมายของหลักสูตรท้องถิ่น มีเวลาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นน้อยเพราะมีงานประจำ การแต่งตั้งบุคลากร ไม่ครอบคลุมทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การไม่ได้ทดลองใช้แผนการสอน สาเหตุ คือ ไม่มีเวลา และไม่ได้กำหนดไว้ในแผนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น แผนการสอนจึงมีข้อบกพร่องมาก ทำให้ครูขาดความเชื่อถือและไม่ยอมรับแผนการสอน การไม่ได้ประเมินผลหลังการใช้แผนการสอน มีสาเหตุคือ คณะผู้จัดทำไม่เข้าใจกระบวนการพัฒนาหลักสูตรจึงไม่ได้วางแผนไว้ล่วงหน้า ไม่มีบุคลากรในการติดตามผล และมีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหารบ่อย นโยบายจึงไม่ต่อเนื่อง ทำให้ปัญหาและข้อบกพร่องของแผนการสอนไม่ได้รับการพัฒนา ครูจึงไม่เห็นความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น และไม่ใช้แผนการสอนอย่างจริงจัง

2.3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่น

2.3.1 ข้อเสนอแนะด้านการใช้หลักสูตรท้องถิ่น ควรจัดหาวัสดุหลักสูตร ได้แก่ เอกสารค้นคว้า หนังสือประกอบการสอน ตัวอย่างแบบฝึกหัด แบบทดสอบ และเทปเพลงประกอบการสอน ให้เพียงพอกับจำนวนนักเรียน และครูเพิ่มเติมเนื้อหาและกิจกรรมในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และ กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ

2.3.2 ข้อเสนอแนะในด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น คือ เสริมความรู้ให้กับบุคลากรในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และดำเนินการตามขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น แต่งตั้งบุคลากรจากทุกฝ่าย ได้แก่ ครู ศึกษานิเทศก์ ผู้บริหาร ผู้ปกครอง และผู้ทรงคุณวุฒิด้านหลักสูตร มีการทดลองใช้แผนการสอนและประเมินผลหลังการใช้ โดยผู้อำนวยการประถมศึกษาจังหวัดแต่งตั้งคณะกรรมการจากคณะทำงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นผู้ประเมิน

ทองปอน วิชาชัย (2543 : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของ โรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมุกดาหาร ผลการวิจัย พบว่า โรงเรียนประถมศึกษา ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมุกดาหารมีการดำเนินการ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการดำเนินการอยู่ในระดับมาก คือ ด้านการส่งเสริมและจัดทำสื่อประกอบหลักสูตร เมื่อเปรียบเทียบระดับการดำเนินงานตามความคิดเห็น ของผู้บริหารและครูผู้สอน ปรากฏว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ยุทธนา อุทโท (2543 : บทคัดย่อ) ได้พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มการทำงานและพื้นฐาน อาชีพ เรื่องการสานกระติบข้าว ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัยปรากฏว่าได้หลักสูตรท้องถิ่น ที่มีความเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น แนวการจัดการเรียนการสอน เหมาะสมกับความสามารถของผู้เรียน โดยหลักสูตรครอบคลุมทั้งด้านความรู้ เจตคติ และทักษะ กระบวนการ และต้องมีการปรับปรุง เพิ่มเติมในเรื่องอัตราเวลาเรียน และจัดให้มีกิจกรรม ฝึกทักษะกระบวนการ

วิจิตร ประสบศรี (2543 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดลำพูน ผลการวิจัย พบว่า การดำเนินการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดลำพูน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อเปรียบเทียบการดำเนินการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นจำแนกตามขนาดโรงเรียนพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 โดย โรงเรียนขนาดใหญ่ มีการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมากกว่าโรงเรียนขนาดกลางและ โรงเรียนขนาดเล็ก ส่วนโรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดเล็กพบว่าการดำเนินการไม่ แตกต่างกัน

ธิดารัตน์ พิมพ์ศรี (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษา ความต้องการและสภาพปัญหาการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ใน โรงเรียนระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการศึกษาพบว่า หัวหน้าโรงเรียนระดับประถม ศึกษาส่วนใหญ่ เป็นเพศชายและมีอายุ อยู่ระหว่าง 46-55 ปี วุฒิการศึกษาปริญญาตรี มีประสบการณ์ทำงาน มากกว่า 21 ปี มีความเห็นในเรื่องความต้องการและสภาพปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมา ใช้ในโรงเรียนระดับประถมศึกษาดังนี้ ความต้องการในการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ใน โรงเรียนระดับประถมศึกษา โดยใช้โรงเรียนระดับประถมศึกษาและชุมชนเป็นศูนย์กลาง อยู่ใน ระดับความต้องการมากสภาพปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ใน โรงเรียนระดับประถม

ศึกษาระดับประถมศึกษา ด้านบุคลากร ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านงบประมาณ และด้านการจัดการ มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง

นิมิต ต่อฑีฆะ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพังงา ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดพังงา โดยภาพรวมและรายชั้นตอนอยู่ในระดับปานกลาง ผู้บริหาร โรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพังงา ที่มีประสบการณ์ในการบริหารต่างกัน มีปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยภาพรวมและรายชั้นตอนไม่แตกต่างกัน และผู้บริหาร โรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพังงา ที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกัน มีปัญหาในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

สุทวิษ ชาญพิทยา (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย การศึกษาการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นในโรงเรียนระดับประถมศึกษา ในเขตปฏิบัติการทางการศึกษา 6 สังกัดสำนักงานการ ประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่าโรงเรียนระดับประถมศึกษา ได้มีการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นทุกโรงเรียน โดยมีการปรับกิจกรรมการเรียนการสอน ปรับปรุงและจัดทำ สื่อการเรียนการสอนขึ้นใหม่ ทำให้นักเรียนเกิดความรักและผูกพันกับท้องถิ่น หลักสูตรที่ โรงเรียนระดับประถมศึกษาได้พัฒนาขึ้นมาก คือ กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ ปัญหาการ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอยู่ระดับปานกลาง เรียงตามลำดับคือ ด้านงบประมาณ ด้านวัสดุอุปกรณ์ ครุภัณฑ์ อาคารสถานที่ ด้านบุคลากรและผู้เกี่ยวข้องและด้านการจัดการ ความต้องการในการ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น อยู่ในระดับมาก เรียงตามลำดับคือ ด้านบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง ด้าน วัสดุอุปกรณ์ ด้านครุภัณฑ์อาคารสถานที่ ด้านการจัดการและด้านงบประมาณ

สมเกียรติ ดวงจันทร์โชติ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยความรู้ความเข้าใจในการ ปฏิรูปการศึกษาด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของครูในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า ครูในสังกัด สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ร้อยละ 30.64 มีความรู้ความเข้าใจตามเกณฑ์ เพื่อจำแนกความรู้ความเข้าใจ การปฏิรูปการศึกษาด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และร้อยละ 60.35 มีความรู้ความเข้าใจต่ำกว่าเกณฑ์เพื่อ จำแนกความรู้ความเข้าใจโดยมีความรู้ความเข้าใจมากที่สุด เกี่ยวกับประเด็นหลักสำคัญการ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ความสำคัญและความจำเป็น ที่ต้องพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตามลำดับ มีความรู้ความเข้าใจน้อยที่สุดคือ ปัจจัยพื้นฐานที่ส่งเสริมการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการ

ประเมินหลักสูตรท้องถิ่น และครูในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม มีบทบาทหน้าที่ทางการศึกษาในโรงเรียนระดับประถมศึกษาแตกต่างกัน มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิรูปการศึกษาด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนโดยเน้นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแตกต่างกันโดยมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 ทั้งนี้เนื่องมาจากสาเหตุความแตกต่างทางด้านโอกาสลักษณะงานในหน้าที่ที่ปฏิบัติในโรงเรียนระดับประถมศึกษา และความมั่นคงทางอาชีพ ซึ่งผู้บริหารและครูผู้ปฏิบัติหน้าที่การสอนมีความแตกต่างกันครูในสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคามที่มีอายุราชการแตกต่างกัน มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิรูปการศึกษา ด้านหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน โดยเน้นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน เนื่องจากครูแต่ละกลุ่มช่วงอายุราชการ อยู่ภายใต้สภาพแวดล้อมในพื้นที่ซึ่งมีข้อจำกัดและปัจจัยแวดล้อมที่คล้ายกัน ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบเดียวกัน ระดับความรู้ความเข้าใจจึงไม่แตกต่างกัน

คำดี จันทะเกษ (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการดำเนินงานการบริหารหลักสูตรท้องถิ่น ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า

1. การดำเนินการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองคาย โดยภาพรวมและรายด้านทั้ง 10 ด้าน มีการปฏิบัติในระดับปานกลาง
2. ปัญหาการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดหนองคาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านวัสดุ อุปกรณ์ และอาคารสถานที่ มีปัญหาในระดับมาก สำหรับด้านบุคลากรและผู้เกี่ยวข้อง มีปัญหาในระดับ ปานกลาง ส่วนด้านที่เป็นปัญหาในระดับน้อยมี 2 ด้าน คือ ด้านงบประมาณ และ ด้านการจัดการ
3. การเปรียบเทียบการดำเนินการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษาตามความคิดเห็นของครูผู้สอนกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพที่อยู่ใน โรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลางและขนาดใหญ่ พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นต่อการดำเนินงานโดยรวมของครูที่อยู่ในโรงเรียน 3 ขนาด ดังกล่าว แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จากการเปรียบเทียบรายคู่โดยวิธีของเซฟเฟ่ พบว่า ณ ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โรงเรียนขนาดใหญ่ มีการดำเนินการบริหารหลักสูตรท้องถิ่น สูงกว่าโรงเรียนขนาดกลางและโรงเรียนขนาดเล็ก ส่วนโรงเรียนขนาดกลางกับโรงเรียนขนาดเล็ก มีการดำเนินการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มี 8 ด้าน ซึ่งค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็น

แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 คือ การจัดระบบข้อมูลพื้นฐาน การกำหนดความต้องการ ความจำเป็นของท้องถิ่น การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ การจัดทำแผนการสอน คู่มือครู และสื่อ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อการสอน การวัดและประเมินผล และการประชาสัมพันธ์และเผยแพร่หลักสูตร ส่วนอีก 2 ด้านที่เหลือ คือ การจัดทำคำอธิบายรายวิชา และการปรับปรุง และการพัฒนาหลักสูตร ครูผู้สอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพที่อยู่ในโรงเรียนขนาดต่างกัน มีค่าเฉลี่ย ของคะแนนความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

4. การเปรียบเทียบปัญหาในการดำเนินการบริหารหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา ตามความคิดเห็นของครูผู้สอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ที่อยู่ในโรงเรียนขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนความคิดเห็นต่อปัญหาโดยรวมของครูผู้สอนกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ที่อยู่ในโรงเรียน 3 ขนาด ดังกล่าวแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กมีปัญหาในการดำเนินการบริหารหลักสูตรท้องถิ่น โดยรวมสูงกว่าโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ โรงเรียนขนาดกลาง มีปัญหาในการดำเนินการบริหารหลักสูตรท้องถิ่น สูงกว่า โรงเรียนขนาดใหญ่

อุกพงษ์ ร่มแก้ว (2546 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาศึกษาคุณภาพในการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับมัธยมศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีศักยภาพในการจัดการศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบศักยภาพในการจัดการศึกษาพบว่า โดยรวม ไม่แตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบรายคู่ ปรากฏว่า คู่ของผู้บริหารโรงเรียนกับผู้แทนศิษย์เก่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

2.2. งานวิจัยต่างประเทศ

วิเวียน (Vivian, 1995 : 2118-A) วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและรูปแบบการคิดเรื่องการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ พบว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นช่วยให้การเรียนรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพแต่ละท้องถิ่นเพิ่มขึ้น กล่าวคือยังให้ผลสัมฤทธิ์คงเดิมเมื่อนำไปใช้สอนกับท้องถิ่นในลักษณะเดียวกัน การนำไปสอนพบความต่างอย่างมีนัยสำคัญ ด้านการฝึกอบรม ส่วนด้านเนื้อหา ด้านทักษะ และโดยรวมแตกต่างกัน สำหรับรูปแบบการคิด ด้านความรู้ ความจำ ด้านความเข้าใจ และโดยรวม แตกต่างกัน

บินทซ์ (Bintz, 1996 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาหลักสูตรและพัฒนาหลักสูตรแบบสืบสวนสอบสวน ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบของหลักสูตรแบบสืบสวน สอบสวน ประกอบด้วยองค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กัน 4 ประการ คือ การเน้นให้นักเรียนเห็นมโนทัศน์ใน

แต่ละวิชา วิชาในเวศน์วิทยาที่มโนทัศน์ไม่เด่นชัด ควรพัฒนาในด้านจุดมุ่งหมาย โครงสร้างของหลักสูตรการสอนและการประเมิน วิชาประวัติศาสตร์และสังคมศึกษา ควรพัฒนาเกี่ยวกับกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกในปัจจุบันวิชาอื่น ๆ ที่มโนทัศน์หลักไม่ชัดเจน ควรพัฒนาในเรื่องความรู้ความจริงที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอนึ่ง รูปแบบของหลักสูตรแบบ สืบสวนสอบสวน ควรอยู่ภายใต้รูปแบบการสอนปกติ เพื่อสนับสนุนและขยายทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีจุดเด่นแตกต่างกัน

เจอร์รี่ อี (Jerry E.1996 : 4254-A) วิจัยเรื่อง กระบวนการพัฒนาหลักสูตรการออกแบบกราฟฟิคที่มีประสิทธิภาพ พบว่า ควรรวบรวมแนวคิดและสังเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับการออกแบบกราฟฟิค ที่จำเป็นทางการศึกษาให้มากที่สุดก่อนดำเนินงานพัฒนาหลักสูตร จากนั้นจึงแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นมา ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบกราฟฟิคและนักการศึกษา เมื่อดำเนินการพัฒนาหลักสูตรแล้วควรมีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่ทราบโดยทั่วกัน ทั้งนี้หน่วยงานต้นสังกัดควรสนับสนุนส่งเสริม ให้ความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสม และให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรที่หลายฝ่ายให้ความร่วมมือด้วยทั้งหน่วยงาน องค์กรท้องถิ่น จะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดการศึกษา มากขึ้น

ทราซินคา (Tracinka. 1996 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาผลการกระทบของการเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดการศึกษาแบบพิเศษ ที่มีต่อครูผู้สอนและหลักสูตรพบว่า การให้ ครูผู้สอนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จะส่งผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงกระบวนการจัดการ ศึกษาแบบพิเศษมากขึ้น โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกระบวนการบริหารการศึกษา การบริหารงบประมาณ การพัฒนาบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาหลักสูตร เป็นต้น นอกจากนี้ยังส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนระดับประถมศึกษา กับ ผู้ปกครองและชุมชนท้องถิ่นในทางที่ดี จากผลของงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า การจัดการศึกษาที่ผ่านมายังไม่สนองตอบต่อสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและวิถีชีวิต ที่แท้จริงของผู้เรียน ทั้งนี้อันเนื่องมาจากปัญหาบุคลากรมีจำนวนจำกัด ทางด้านความรู้และปริมาณปัญหาการขาดแคลนงบประมาณ ปัญหาการขาดการเอาใจใส่ดูแลของผู้บริหารและครูผู้สอนต่อการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้ จึงต้องมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยนำเอาภูมิปัญญาของท้องถิ่นมา กำหนดเป็นหลักสูตร เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น สภาพสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและการครองชีพของชุมชน อันจะส่งผลให้ผู้เรียนมีความรัก ห่วงเห่นและศรัทธา ในท้องถิ่นของตนเองมากยิ่งขึ้น

ไรด์เอาท์ (Rideout. 1997 : 3348) ได้ศึกษาคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียน (School – based Management) ในนิวฟันด์แลนด์และลาบราดอร์โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียทางการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาระดับท้องถิ่น โดยส่วนมากดำเนินการโดยการตั้งสภาโรงเรียน การจัดทำข้อมูลใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ ความคิดเห็นของผู้ปกครอง ครู-อาจารย์ ครูใหญ่และศึกษานิเทศก์ ในด้านงบประมาณ หลักสูตร บุคลากร สภาโรงเรียน และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน ผลการศึกษาพบว่า ผู้ปกครองไม่เคยเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเลย ส่วนครู – อาจารย์ มีบทบาทส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพียงเล็กน้อยและในขอบเขตจำกัด ส่วนผู้บริหารมีบทบาทส่วนร่วมมากที่สุด ผู้ปกครองและครู – อาจารย์ มีความต้องการมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ และร่วมมือในการดำเนินจัดการศึกษาและต้องการให้สภาโรงเรียนทำหน้าที่ให้คำปรึกษาหรือดำเนินการดังกล่าว และต้องการให้มีการปรับปรุงแนวการดำเนินงานโดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียเข้ามามีบทบาทมากยิ่งขึ้น ตลอดจนต้องการให้มีการกระจายอำนาจ ในการส่งงบประมาณมายังโรงเรียนโดยตรง ตลอดจนการปรับปรุงหลักสูตร ระดับท้องถิ่น

อีแวนส์ (Evans. 2000 : 2120- A) ได้ศึกษาการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานกรณีศึกษาของโรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการศึกษาวิจัยพบว่า การนำระบบบริหารจัดการ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐานนั้น จะช่วยพัฒนาโรงเรียนให้เป็นบวก หากการดำเนินการดำเนินไปตามกระบวนการที่ทุกฝ่ายเข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะต้องคำนึงถึงวัฒนธรรมและความเชื่อของคนในองค์กรนั้นด้วย

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในประเทศและต่างประเทศ เกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตรท้องถิ่น พบว่า หลักสูตรท้องถิ่นนั้น ถึงแม้จะเป็นหลักสูตรที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของบุคคลหลาย ๆ ฝ่าย ทั้งที่อยู่ในชุมชนและในโรงเรียน โดยการนำสิ่งที่มีอยู่ภายในชุมชน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนนั้น ๆ มาเป็นข้อมูลในการจัดทำเป็นหลักสูตรเพื่อต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ซึ่งจะเป็นการศึกษาสภาพชุมชนของตนเอง ส่งผลให้เกิดความรักและหวงแหนชุมชน รวมไปถึงสิ่งที่มีอยู่ภายในชุมชนของตนเอง แต่ในกระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรนั้น ปรากฏว่า ผู้บริหารสถานศึกษาแต่ละแห่งต่างก็มีปัญหาที่ค่อนข้างจะแตกต่างกันออกไป เช่น การขาดบุคลากรที่จะมาสนับสนุน การจัดการเรียนการสอน ความต้องการให้มีการจัดสรรงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ประกอบให้เพียงพอ การกำกับ ติดตามและประเมินผล การนำหลักสูตรท้องถิ่น ไปใช้ยังขาดความเป็นระบบและต่อเนื่อง เป็นต้น จากปัญหาของการดำเนินงานที่พบจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องนี้เอง ทำให้ผู้วิจัยในฐานะผู้บริหาร

สถานศึกษา ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงเกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษา ประสงค์ที่จะศึกษาถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 1 ว่ามีปัญหาคืออื่นอีกนอกจากนี้เป็นอย่างไบบ้าง เพื่อว่าข้อมูลที่ได้จากการศึกษา จะเป็นข้อสนเทศสำคัญในอันที่จะนำไปเป็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตรท้องถิ่นของสถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นต่อไป

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY